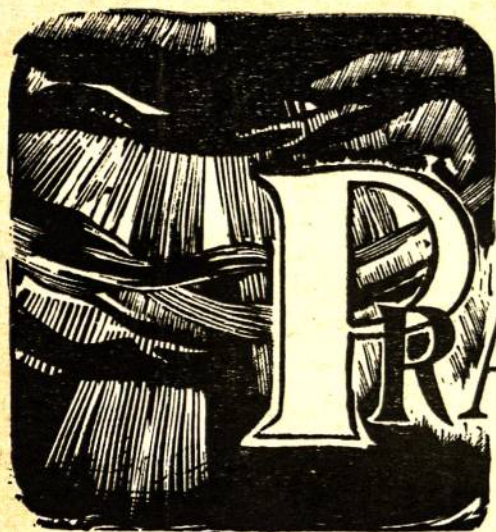

RACIEDRULIAI

Nr 9

BIRŽELIS

1947

II metai

birželis

Nr. 6/9/

BIRŽELIO 15 - t o j i

Prieš septynerius metus tai prasidėjo, kai dviejų samokslininkų suokalbio pasėkoje rami ir talkinga lietuvių tauta neteko laisvės ir nepriklausomybės.

1940 m. birželio 15 -tąją, kai Lietuvos Rytų sieną peržengė Raudonosios Armijos daliniai, vienašališkai ir klastingai sutrypdami visą eilę tarptautinių sutarčių, saisciusių šiuos du kraštus - ir 1920 m. taikos sutartį, ir 1926 m. draugingumo, ir dar nespejusią nudžiūti, tik prieš kelis mėnesius pasirašytą, draugingumo ir abipusės pagalbos susitarimą, prasidėjo mažos tautos didžioji tragedija, jau septyni metai tębesitęsianti.

Ir vis tas nelaimingas pasikartojantis birželis...

1941 m. birželio 14 - 17 dienomis visus metus sistematingai vykdytą terorą pralenkia 20-tame amžiuje negirdėti ir nesitikėti masinio tautos naikino veiksmai. Desimtys tūkstančių ramių gyventojų, neatsizvelgiant nei į amžių, nei į lytį, kelių nakčių ir kelių dienų laikotarpiu suimami. Suimami be jokio apkaltinamo ir istrepti, be teismo/vergų darbams ir bado mirčiai į tą patį Sibirą, kurio milžiniški plotai jau praėjusiam šimtmečiui priglaudę ne vieną lietuvių knygnėsio kūną.

Tų pat metų birželio 22-ą vakaruose pasijudina germanų pulkai, tęsdami prieš 500 metų nutrauktą žygį į rytus. Naujoji - antrojo suokalbininko okupacija prasideda taip pat birželyje. Prasideda naujas terorą, vykdomas naujų okupantų tačiau nedaug besiskiriančiom priemonėm. Per tris metus vėl suiminėjami žmonės, vėl siunčiami vergų darbams ir tai pačiai bado mirčiai tik ne į rytus bet į vakarus...

Ir dar vienas birželis - 1944 metų. Rudieji fašistai, spaudžiami ir vakaruose, ir pietuose, ir rytuose nebeišlaiko, traukiasi. Raudonųjų fašistų pulkai vėl atsistoja prie rytinių Lietuvos sienų. Jis tragiškiausias - jis neša antrą kartą pirmojo suokalbininko okupaciją...

Ir šitų visų birželių pasėkoj turime 1947 metų birželį tokį, koks jis mums yra:

Po Reino lygumas, po Alpių šlaitus, po Senos, Maaso ir Dūnojaus slėnius, po Jutlandijos smėlio pustomas pakrantes ir Skandinavijos uolas

klaidžioja žmonės, netekę namų, su ilgesiu žvelgia rytų pusėn – ten, kur visa liko...

Rūsčioj Sibiro taigoj glenka kolonos suvargusių žmonių, kurie prievarta išplėsti iš gimtojo krašto su skausmu siunč mintis atgal į tą laimingą vakarų kraštą prie Nemuno vagos...

Ir namuose, ten paliktuose, taip pat gyvena to pačio kamieno žmonės. su rūžtu pergyvenę visus septyniuosius paskutiniuosius birželius savam krašte ir savuose namuose, iš kurių joki negandai neįstengė jų išplėsti ir joks, kad ir kaip baisus teroras, neprivertė jų aplėisti...

Ir visi jie – ir Vakaruose, ir Tolimoj Siaurėj, ir namuose palikę – susikaupia, prisiminę pirmojo 1940 metų birželio 15-tąją ir tą baisią dieną, kurią vien tik žmonėmis teko jos pasėkoje sumokėti:

-Pirmosios raudonosios okupacijos metu įvairiais būdais NKVD nužudyta 5000 ir į Sibirą bei kitas tolimąsias Rusijos sritis ištremta 40000 lietuvių.

-Karui prasidėjus tarp Sov. Sąjungos ir Vokietijos, gindami Nepriklausomos Lietuvos idėją ir lietuvių turtą ir gyvybes, žuvo 4000 sukilėlių – partizanų.

-Rudoji okupacija apmokėta 50000 lietuvių, žuvusių kalėjimuose, koncentracijos stovyklose ir visokiais kitokiais būdais išskirtų iš gyvųjų tarpo, ir 250000 Lietuvos piliečių žudyta masiniais sušaudytų.

-Ir antrosios raudonosios okupacijos metu iki 1946 metų pabaigos jau žuvo 30000 lietuvių kovoje prieš okupantus ir 80000 ištremta į Sibirą į bolševikines koncentracijos stovyklas... Ir šiandien dar tebežūsta – bolševikai kas mėnuo deportuoja po 2000 – 3000 žmonių.

Tikrai skaudi birželio 15-toji ir tie fatališkieji birželiai siaubingai persekiojo ir tebepersekioja lietuvių tautą. Tačiau, kad ir kaip skaudi ji buvo, kad ir kaip šiauriai jai mokame, šalia jos prisimename ir 1941 m. birželio 23 dieną – dieną mūsų pastangų bet kokiomis sąlygomis ir bet kokia kaina gyvenimė realizuoti mūsų amžiną tautinių kovų idėją – Lietuvos Nepriklausomybę. Ir ją realizuosime, nepalaužiamai tikėdami, kad jai sudėtos aukos negali likti be prasmės, kad taurioji žmonijos sąžinė dar vieną kartą prabilis, tardama lemiamą savo žodį dėl visų tautų laisvės ir nepriklausomybės.

Bernardas

Brazdžionis

V E T O

Jie sako mums:

- Varpai bažnyčių maldą taikai gaudžia,
 Žmogus pro juos mirties balsų kad negirdėtų;
 Tauta tautos, žmogus žmogaus neskriaudžia...
 - Ne, netiesa! - Šaukiu aš: - Melas! Veto!

Jie sako mums:

- Mirties stovyklų vartai atsivėrė-
 Dabar visiems užteks daugaus žvaigždėto;
 Nužudėm mes Europos žmogų-žvėrį...
 - Ne, netiesa! - Šaukiu aš: - Melas! Veto!

Jie sako mums:

- Su laisvu - laisvas, o lygus - su lygiu, -
 Vėl visos tautos rado savo vietą;
 Vėl grįš kariai namo iš laisvės žygio...
 - Ne, netiesa! - Šaukiu aš: - Melas! Veto!

Ir su manim štai šaukia pavergtųjų
 Mirties stovyklose ir be tėvynės milijonai...
 (Jiems tylint, akmenis šauktų, netylėtų:
 - Nuimkit melo kaukę! Veto! Veto!)
 Padėk jiems, Viešpatie, padėk, tik Tu jų
 Pasėji grūdą šventai laisvės duonai.

Redakcijos pastaba: Eilėraštis skaitytas 1946 m. rašytojų suvažiavi-
 mo(Vokietijoje) metu suruoštame literatūros vakare.

B a l y s S r u o g a

GEDIMINO TOSTAS PRIE UGNIAKURIO

Iš knygos
"Giesmė apie Gediminą"

Mano mylimi draugai!
Stiprūs mes, linksmi nūnai.
Ir ugniakurio liepsna,
Iš degėsių šokdama,
Tai suužčios, tai sušvis,
Tartum džiaugtus su mumis.
Jos bežiūrint man vaidinas,
Kad ir mūsų toks likimas.
Juk likimas kareivėlio -
Kaip berželio svyruonėlio:
Ir bujoji, ir žaliuoji,
Kol palūžęs susvyruoji...
Šiandie taurės mums putoja,
O koks laukia mus rytojus?
Ar vėl lėksim šakalais
Su trimitais, su daina?
Ar pavirsim pelenais,
Lyg ugniakurio vieta?
Ir prieš mus, kaip gailios srovės,
Nutekėjo daug dienų.
Buvo žmonės. Džiaugės. Kovės...
Kas beliko nūn iš jų?
Žemė? Vėjas? Tamsuma?
Ar jie jaučia mus? ar girdi?
Ar kad jaudina mums širdį -
Ir paguoda jų visa?
Nežinau... Bet dvasioj mano
Jie nemirdami gyvena.
Juo gaivindamas miniu.
Ir šią taurę aš keliu,
Kad gyventų širdyse
Mūsų protėvių dvasia,
Kaip šviesa ir šilima,
Kaip ugniakurio liepsna.
Kad su protėviais kartu
Mūsų atmintis gyventų,
Ir kad joį sunkiu metu
Šilimą ir šviesą semtų.
Mūsų provaikių vaikai, -
Taurę aš keliu, draugai!

TOLUMOJE LANGELIS

Ties pajūrio žemuma pakibo reikalavimas: atiduokite, kas yra jūsų arba mes visa tai patys pasiimsime.

O kovo mėnesio saulė tarpais plėšė debesis ir pro jų kiaurymes šildė banguotą jūrą. Jūra buvo didelė, graži ir brangi. Jūra ruošėsi dar syki tolti nuo mūsų.

Ten yra vienas kaimas vardu Žuvėdros, mūsų senas, kaip vasaros giedra mielas kaimelis. Yra ten ir daug kitų mūsų pilkuonėlių kaimų.

Žuvėdrose tarp kitų gyvena senis Rupšas ir jo anukas, jau suaugęs vyras Povilas. Jis sėdi ant suolo prie lango, didelis, stambus, kaip žuvis sveikas. Tarpais jis pradeda suptis į šonus ir kažką niūniuoti. Atrodo, kad jis dainuoja seną dainą apie jūrą. Senas Rupšas tvarko savo daiktus, jis jau susuko didelį, jūros žuvimis kvepiantį tinklą, paskui ėmė naršyti senojo skrynioje, ieškodamas dokumentų.

- Yra dar kažkokia daina apie jūrą, tik aš negaliu dabar prisiminti jos žodžių, - pasako Povilas storu balsu ir patogiau atsisėdė.

- Vieną kartą aš girdėjau per radiją sudėtą pasaką apie dorą žvejį. Ir vietomis man rodėsi, kad tai yra pasaka apie mano tėvą.

Jo tėvas buvo toks pat didelis ir visada gerai nusiteikęs. Prieš penkioliką metų, vieną žiemos dieną, tuojau už kaimo, prie jūros stovėjo būrys žvejų. Jie kalbėjosi apie savo reikalus ir apie Klaipėdos sukilimą. Povilo tėvas stovėjo nuošaliai ir ramiai rūkė pypkę. Nuispiovė jis syki, apsižvalgė, pažiūrėjo į vakarus. Ten juodavo debesuotas dangus. Povilo tėvas užsisėgė trumpus kailiniukus, įsidėjo pypkę kišenėn, pirštu pamojo savo tėvui, kiek toliau politikuojančiam, ir kai šis išėjo, pasakė: aš einu. Gal tenai kiek ilgiau užtruksiu. Saugok man Poviliuką.

Tėvas išnetikėtumo ir nuostabos ėmė bartis, bet sunus jau tolo lėkčia jūros pakrante, ir bangos jam plovė batus, palikdamos ant jų storėjantį ledo sluoksnį. Jau būdamas toli, jis atsisuko, pamojo, parodė rankomis keletą ženklų, bet ką jis norėjo pasakyti, tėvas nesuprato. Tiktai užtrukti jis žadėjo, tiktai valandėlę nebūti prie jūros, bet niekad nebeparėjo. Klaipėdos vadavimo sukilimas jį pasiėmė ir pasiėmė... Kada jį parvežė su tais pačiais kailiniukais apsirengusį, su ta pačia pypkę kišenėje, - rodos, pūtė tas pats jūros vėjas ir savo didelėmis, nematomomis, drėgnomis rankomis vis braukė per sukilėlio plaukus. Gal būt, pats vėjas jam ir kepurę nuėmė, kad būtų jojo galva labiau prieinama glostyti. Smėlėtose kapinėlose, kur auga vargingos pušys, jis buvo palaidotas ir jam buvo pastatytas paminklas. Jūros vėjas tenai staptelėdavo, jūros užesys tenai pabūdavo, jūros daina ten nuskrisdavo.

- Tuojau ir paminklą nuims, ir kapą sulygins, - vis tebesėdėdamas, pasako Povilas. - Tai tas mano senis...

- Nuims! sulygins! Bet juk mes išeinam tiktai, kaip vienas metų laikas, kitam atėjus, - ramiai pasako Rupšas.

- Taigi, - atsistoja Povilas, pasiražo, net jo kaulai subraška.
- Jūros gaila. Bus ji man toli toli.

Jis nusisuka į langelį, pasilenkia ir mato jūrą. Kovo mėnesio saulė tarpais praskleidžia debesis ir jos spinduliai krinta į vandenį, nudažyti baltai, auksiniai, nudaž jūrą gyvu sidabru. Jūra supasi, ji kyla ir leidžiasi, siunčia į apledėjusį krantą šviesos bangas. Jūra kūkčioja ir taip pat dejuoja. Tas balsas ne čia pat: jis ateina iš jūros, iš tolumos, kur yra tiktai vandenys, ir slankioja pakrante, prieina Rupšių trobelę ir čia pasibeldžia, ir iš čia pasitraukia, paskui sugrižta atgal ir vėl nueina į jūrą. Jūra supasi, o saulė valandėlę apšviečia jos minkštą nugarą. Povilas girdi, kaip vandenų balsas eina atgal į krantą su naujomis bangomis.

- Man gaila jūros, - jis pasilenkia dar žemiau, kad galėtų ją geriau matyti.

Jiems gaila trobelės, savo nuolatinių pėdsakų ilgoj pakrantėj, saulėlydžių, vėjo kaukimo nakties metu, pavasario žingsnių jūros paviršiumi, kada šis ateina iš kitur ir čionai pradeda su jūra, su jais visais kalbėti.

- Kad taip mano trobelė būtų maža tvirtovė! kad aš čia turėčiau tuziną ryžtingų vyrų. Pamatei ateinant ir pradėk! Atgal! kas eina? ar tik nepaklydote? ar tik ne į svetimą daržą pataikėte?! Supranti, jie eina, o mes pliekiam, o mes pliekiam, kad juos velniai rautų!

- Povilai, tyliau. Dar gali išgirsti.

- Kas išgirs? Išgirs, kas aš nenoriu savo atiduoti? Jie nori gyventi, o man nieko nereikia?! O man tiktai apsisukti ir pasitraukti?! Aš gimiau, kad gyvenčiau, o ne tam, kad mane persekiotų ir neleistų būti tuo, kuo aš esu. Tai mūsų žemė, tai mūsų pajūris!

Jis šaukia vis garsiau, įrausta, suprakaituoja:

- Gyventi noriu, šit kas yra!

- Povilai, kaime jau gali būti ordnungdinio narių. Nurimk...

- Supranti, ir Marytė pasilieka, - numoja ranka Povilas. - Jūra, troba, Marytė. Viskas čia pasiliks. O man eiti ir nebegrižti...

Rupšas kemša į kišenės visokius smulkius daiktėlyčius, peiliukus, muilinę, skųstuvą, nuo sienaus nukabina sūnaus portretą, išima iš rėmų, vynioja:

- Mes neišeiname, Povilai, mes tik pasitraukiame. Ir kur mes bebūtume, aš tau vėl seksiu pasakas apie mūsų jūrą. Man, senam žmogui, gal būt, jau nebeteks čionai grižti, bet tu galėsi: esi dar visai jaunas ir ilgai gyvensi. O jeigu ir tu negalėsi, tai pasakysi savo sūnui, kur jo tėviškė, pasakysi anukui. Ir kuri nors mūsų karta čionai sugriš. Paimsime savo tinklus, savo įrankius... Ir tas pats smėlis pasveikins, ir tas pats oras pasitiks, ir tas pats vėjas paglostys, kuris glostė tėvą, parvežtą į kaimą. Aš žinau, kad nesu vienas ir turėsiu kam sekti būtą pasaką apie mūsų lizdą. Juk mes būsime netoli ir ten nuolat galvosime apie šias bangas, šituos mūsų vėjus ir mažas valteles jūroje. O dabar mums reikia skubėti... Einam, Povilai, jau laisvi...

Povilas atsistoja, išsitiesia, paglosto palangę, nuėjęs pajudina švartą staltiesę, Marytės dovanotą. Paskui jo rustus žvilgsnis nuklysta į krosnį. Jis pats ją sukrovė pernai. Ji visada gerai iškepa duoną ir sriuba joje stovi karšta visą parą. Kai būna ilgai užtrunkančios, didelės audros, kai bangos su triukšmu dūžta pakrantėje, kai naktį, mėginamas perrėkti audrą, šaukiasi pagal os koks jūroj paklydęs žmogus, - tie visi garsai sukuriu sukasi aplink trobelę. O krosnis šilta, guolis šiltas. Triukšmui valandėlę aptilus, kitą kartą girdėti užpečkyje svirplio liūdesys.

Povilas sustoja prie sienos, užsimerkia:

- Rodos, vėjas stiprėja. Aš girdžiu, kaip jis ten jūroje kaukia. Išėiti... ir visai išėiti?

Tuo tarpu Rupšas paima iš kampo storą lazdą, paskutinią sykį apžvalgo, koja pataiso suolą, pristumdamas ją arčiau lango. Išeidamas suklumpa duryse, nusikeikia. O kieme sustoja ir žiūri jūron:

- Greit čia prasišies žuvavimo metas. Žiū, kaip jūra keičia spalvas. Vanduo darosi šviesesnis...

Jis tai pasako sau, nes sūnus dar tebėra troboj. Kai jis išeina, senis prideda:

- Neužmiršk užrakinti durų ir pasiimk raktą. Nešiok jį visad su savim. Ir vaikams pasakysi, kad turi raktą nuo jų lizdo.

- Užmiršau krosnies jušką užkišti, bet tai gal ne tiek svarbu, - pasako Povilas. - Tinklą aš palikau, tegu ji velnias. Dar prikibs dėl jo, sakys - krašto turtą išgabename. Ir iš viso reikia atsargiau elgtis. Eikime labai lėtai. Aš visą laiką ką nors pasakosiu. Tu juokis, kad atrodytų, jog mes einame valandai.

Povilas vis kalba, mosikuoja rankomis, kartais lyg netyčia žvilgtelį į trobelę. Norėtų dar sykį atrakinti jos duris ir ten pasėdėti, taisyti tinklą, žiūrėti pro langelį į jūrą. Lyg jam būtų šalta, abiem rankom jis patrina veidą, paskui pakrato galvą ir atidaro vartelius.

Mažo ūkio kaimynų Fricas, prieš metus vadinęsis Pranu, tuojau šoka iš savo kiemo į gatvę. Jis juokiasi susiriesdamas, rankomis glosto kelius, mirkteli:

- Žuvauti?

Jis nežino, kur jie eina, ir tas dalykas jam sukelia dar didesnę juoką. - Šį vakarą pas seniūną bus sueiga, džiaugsmo šventė, kad pasibaigė vergovė. Seniūnas prašė, kad žmonės nesivėlintų. Jūs ateisite?

- Toks reikalas, Fricai, kur gi neateisi.

- Nebijosite?

- O ko mums bijoti? Juk ordnundinsto vyrai drausmingi, geri vaikinai.

- Taip, taip, tai jūs pamatysite, - ir Fricas vėl juokiasi, net jam nukrinta nuo galvos ruda kepurė.

Kol jis ją kelia nuo žemės, Rupšai šnekučiuodami nueina į rytus. Tai pastebėjęs, Fricas puola į vieną pusę, į kitą, išsižiojęs jau nori rėkti, kviesti pagalbą, bet pamato, kad atbėga Marytė. Ji bėga vienplauke, apsiaustas jos neužsegta, vėjas kiloja skvernus.

- Kur tu bėgi? - paklausia Fricas.

- Rupšai eina į Palangą pas pusbrolių tinklo pirkti. Aš noriu, kad jie man nupirktų šukas. Savas aš pamečiau, - greitai atsako ji ir nė nestabtelėjusi bėga toliau. Fricas, kad ir kiek atsilikęs dėl visako, nubėga paskui ją. Jis jau beveik suprato, kad Rupšai nebegriš ir sumetė, kad jų nereikia stabdyti, nereikia dėl to kelti triukšmo: tegu sau nešdinasi tas Povilas, Marytė atiteks Fricui. Bet jeigu jis pastebės, kad ir ji bėga su jais, tada Fricas pasikvies pagalbą ir grąžins visus tris. O jeigu tik anie du lekia iš čia, tai ko daugiau bereikia? Pasilieka jų trobelė. Gal joje leis jam su jauna žmona apsigyventi. Tai bus gyvenimas!

Marytė iš karto suprato, kad sužadėtinis Povilas išeina. Ji jautė, kad nepajėgs jo sustabdyti, bet dar norėjo pasimatyti, pažiūrėti į akis. Kai juos beveik pasivijo, ėmė šaukti vardu.

Povilas atsisuko, išbalo ir pasakė pribėgusiai:

- Mes neturime laiko, mums kiekviena minutė brangi.

- Bet apie tai niekas nežino. Jie ten užimti šventės ruošs, vėliavomis, - uždusri, paskubomis pradeda ji kalbėti, abiem rankom iškimba jo apsiaustą ir nepaleidžia. Jos veidas nusigandęs, akys didelės, žiūri į Povilą apsiašarojusios. Vakar dar buvo galima eiti su ja į ramų gyvenimą, šiandien visa tai pakibo ant menko voratinklio. Buvo Povilui ir jai paskirta valandėlė prie altoriaus ir degančių žvakių, bet gyvenimas išbraukė juos iš anųjų sąrašo, jų žvakės užgeso. Nei gyventi su Maryte, nei bereikia pirkti žiedus, nei bereikia dėkoti už grausią metų

linkėjimus. Jis buvo prigalvojęs savo gyvenimui daug gerų dalykų, bet tai atimta ir nereikia per daug gąišti su ta mergina, atstove pasibaigusio gyvenimo. Ji atėjo dabar iš anspus kaip koks sapnas, kaip neregėto grožio šešėlis ir traukia atgal, lyg tai iš tiesų būtų galima, lyg būtų koks kelias į pranykusią praeitį. Ne, ne, tai negrižta, tik kartojasi, kiekiasi, būna kitokio pavidalo. Kai ateis tas pasikartojimas, jis bus senas, n' gyvenęs amžių vienas pats, be asmeninės laimės. Jis tada galės grįžti čionai, bet jokios Marytės jau nebebus. Povilas lėtai plėšia jos rankas nuo savo apsiausto:

- Keliai skiriasi, Maryte...

- Kodėl skiriasi? ar mes nesugyvenome, ar manęs nemyli? Reiškia viskas baigta? aš pasilieku viena? Kaip galima palikti žmogų, tokį prisirišusi... aš nesuprantu, ką jūs čia visi darote...

- Tai eik ir tu su mumis, - paglosto jos pečius Rupšas.

- Ne, ne! kur aš eisiu? Norite, kad nusikankinčiau, kaip ir mano sesuo išvykusi į Ameriką. Mes čia gyvenam daugelį šimtmečių, mūsų negalima kitur perkelti. Mes esame šitos jūros dukterys. Ir jeigu kuri išeina kitur, jūra ją vis šaukia, šaukia, kol grąžina atgal. Arba ją nužudo ilgesys, jeigu ji negrižta!

- Ilgesys! didelis žodis. Na, viso geriausio. Gal per kokią jomarką ar šiaip kuria proga ir pasimatysim, - jis paspaudžia jai ranką ir nueina. Dėdukas jau anksčiau nuėjo.

Marytė pasilieka ir žiūri į juos dar labiau nusigandusi, negu pirma. Vėjas jis mėgina nuimti apsiaustoką nuo jos petukų, ji traukia atgal, sega virpančiais pirštais, nesusega. Pakelia rankas prie galvos, per plaukus perbraukia. Viena ranka savaime nukrinta žemyn, o su kita ji moja tolstantiems vyrams, mėgina šypsotis, mėgina išivaizduoti, kad jie eina tiksliai į malūną, iš kur parneš miltų. Mergina mosikuoja abiem rankom, pasakui uždengia jomis veidą ir verkia. Jūros duktė!

Dabar iš griovio, kur buvo pasislėpęs, šoka Fricas. Jo dūšioje nubudo patrioto jausmai, rūpestis dėl krašto laimės ir gerovės. Jis prideda abi rankas prie burnos ir pilna gerkle šaukia:

- Laikykit Rupšus! Jie neša iš mūsų krašto auksą, jie mus apvagia! Vyrai, laikykit Rupšus!

- Kas apvagia? - iš tolumos, lyg griausmas paklausia Povilas.

- Kas jus apvagia?

- Niekšai, dar klausinėja, - atrėžia Fricas ir nusiveja į kaimą grižtančią Marytę.

Rupšai toli. Tarpais sninga, tarpais kovo mėnesio saulė plėšia debesis. Ir vis kūkčioja jūra. Tai rodos, kad ten kas groja smuiku, tai rodos, lyg kas su armonika eity bangomis.

Rupšai atsisuka pasižiūrėti. Senis nusiima kepurę, o Povilas žiūri į jūrą prisimerkęs. Jam peršti akis nuo saulės ir iš viso peršti...

- Povilai, nesiels kaip mažas vaikas, kuriam atėmė žaisliuką. Žaisliukas susidėvi arba sulūžta. O tu nustojai to, ko visada gailėsi ir norėsi susigražinti, nes tai nesensta ir nenublunka.

Povilas atsipeikėja, lyg dabar pilnai supratęs, kad nebeturi nieko. Kailiniukų rankoje jis nusišluosto prakaitą nuo kaktos. O jūra toli, tik jos amžina daina, tik jos ilgesys yra čia pat, kaip širdis, kaip nuolatinė svajonė, kaip skausmas turinčio siekimų žmogaus. Povilas žiūri ir žiūri į paliekamus vakarus ir dtaiga jam rodos, kad jūra vėl čia, priartėjo ir šaukia jį. Ten kažkas eina bangomis iki kranto ir moja. Tai Marytė, tai Marytė! Dabar aš negaliu ateiti, mano mergina, mano jūra! Pabūkite be manęs, palaukite! Bet aš prie jūsų prisirišęs, kaip prie gyvenimo. Man labai skauda, man labai skauda. Aš nuolat girdėsiu jūsų šauksmą, ir kiekvienas audros riksmas, kiekvienas bangos dūžis į krantą, kiekvienas vėjo kauksias atléks pas mane. Savo ilgesio regėjimuose aš jus dažnai matysiu, aš dažnai sėdėsiu ant jūros kranto ir lauksiu savo merginos.

Jau seniai pasislėpė kaimas, jūrą užstojo krūmai. Rupšai vis eina ir eina. Kas buvo vakar, šandie pasibaigė. Nebėra langelio į jūrą.

Bet kai Povilas užsimerkia, jis vėl mano jūrą, mato, kad ten bangomis kažkas vaikšto ir jomis ateina iki kranto.

UGNIS, KUPOLIS IR PAPARČIO ŽIEDAS

(Joninių papročių pluoštelis)

Ein saulelė aplink dangų,
ei, kupoliau, kupolėli,
aplink dangų šnulio kelti,
ei, kupoliau, kupolėli.
(Liaudies daina)

Ne vienam iš mūsų gal teko dainuoti šią dainelę arba bent girdėti dainuojant prie Joninių laužo. Kam teko augti kaime ir nenutraukti ryšio su juo, tas dar ir šiandien kupinas gražiausių prisiminimų ir išpūdžių iš tos šventės.

Ar tai kaime, ar miestely ant pakilesnių vietų ant aukštų karčių iškeliamos smalinės bačkos, kaimuose daugiausia senų ratų gerai įdegutotos stebulės, o šių priemonių nesant, sausa tošim ir pakulomis apšukamos pačios kartys. Prie tokios ugnies susirinkdavo jaunimas, šokdavo, dainuodavo, žaisdavo. Kai jau ir pati prieblanda privargus pasitraukdavo ir naktis užsitraukdavo savo juodą šydą, iš visos apylinkės, iš visų aplinkinių kaimų daugaus skliaute pasirodydavo uždegti laužai. Šis gražus senovės lietuvių paprotis buvo bepradedas Lietuvoje išnykti, bet, Šaulių Sąjungai ėmus iniciatyvos, jis buvo vėl atgaivintas tiek kaime, tiek mieste.

Seniau Lietuvoje apie Joninių ugnį buvo netik šokama, žaidžiama ir dainuojama, kaip ir dabar, bet buvo aukojami ir gyvuliai, kuriuos pasakui pakeitė šiaudinės čiucelės, kurios Prūsų Lietuvoje dar netaip jau seniai buvo sutinkamos. Priešaušry iš laužų į namų židinius stengdavosi parsinešti ugnies ir namuose įžiebtį naują, kad namų nelankyty nelaimės, ligos, kad namuose būtų santaika ir palaima. Nešant ugnelę namo buvo dainuojama ir laiguojama. Tokių laigymų, iškilmingesnių saulę ir šviesą garbinančių giesmių, buvo ir prie pačių laužų. Paskutiniaisiais laikais Prūsų Lietuvoje, ypač pietnemunyje, Joninių naktį buvo ritinėjami ugniniai lankai (germaniškos kilmės paprotis). Labai paplitęs buvo ir ragany deginimas ant laužų. Ant karties buvo pririšama smalinė bačka, pripilama piuvėnų, užberiama druskos, kad labiau spraksėtų, ir dainuojant bei žaidžiant sudeginama raganą, kad daugiau žalos nedarytų. Paliai Šatrijos kalną, ir kitur Lietuvoje, toli nuo Šatrijos kalno, pilna pasakojimų, kad Joninių naktį ant Šatrijos kalno susirenka raganos, sujoja ant piestų raitos, kurena ugnį, renka uogas ir neša prie ugnies sėdinčiam seniui su alksnine nosimi. Auštant vėl išsiskirsto.

Kai kur sekanti rytą pro laužavietę pravaromos karvės, kad jos pasakui būtų apsaugotos nuo užkerėjimų ir ligų. Buvo renkamos laužo anglys ir jomis barstomi laukai, kad derlius būtų geras. Suanglėję medžio gabaliukai buvo renkami ir nešami namo, kaip turį gydančios galios, ypač susirgus sunkešėmis ligomis.

Labai paplitęs paprotis visoje Lietuvoje Joninių išvakarėse eiti "kupolioti". Kaimų mergaitės, pasipuošusios išėiginiais rūbais, išeidavo į pievas skinti devyneriopų gėlių - kupolio. Kai susitikdavo kelių kaimų mergaičių būriai, tuoj viens kitą pasveikindavo tam tikromis dainomis. Pav., Klaipėdos krašto rytinėje dalyje ir Ragainės-Pilkalnio apskr. mergaičių būrelis viena kitą sutikęs dainuodavo. Viena grupė, pav., klausdavo: "Kur tu buvai, Jurgut, kur tu keliavai?" Kitas būrys atsako: "Griklau-

kiuos pas ubagus". Klausimas kartojasi tiek kartų, kol visi aplinkiniai kaimai išvardinti, atsakymas visada tas pats. Galiausiai menamas tas kaimas, kuriame mergaitės gyvena, ir tada jos dainuoja: "Lazdėnuos pas bagočius buvau". Kitos klausia: "O kuom tave ten vaišino?" - "Kepsnių aš valgiau, vynelio gėriau". - "O kur tave paguldė, kur naktelę nakvino?" - Pukioj klėtelėj, margoj lovelėj".

Prisiskynusios gėlių, mergaitės grįždavo namo ir galukaimy apvairnykuodavo ilgą kartį, Klaipėdos krašte kupolių vadinamą. Apie kartį šoko, dainavo, laigė: "Ryla rala, laba dien, ryluže, raluže, laba dien". Šušvės upyne (įteka į Nevėžį) paliai Josvainius Joninių išvakarėse buvo kaišomi vainikais kaimų kryžiai.

O kuris iš mūsų nežino iš senelių ir senučių girdėtų pasakojimų, kad Šv. Jono naktį žydi papartis. O kas turi paparčio žiedą, tas žino viską, mato viską, mato kur žemėje turtai paslėpti. Visi taip pat žinome, kaip sunku paparčio žiedą išigyti. Reikia būti labai ir labai drąsiam ir turėti plieninius nervus. Mano tėviškėje (apie Linkuvą) sakoma, jei nori išigyti paparčio žiedą, reikia Joninių naktį, pasiėmus su savim maldaknygę ir rožančių, nueiti miškan. Ten, atsisėdus papartyne, šermukšnine lazda užsibrėžti ratą, o tame rate pasikloti baltą paklodę ir melstis. Besimeldžiant rodysis visokios baisiausios dvasios, norinčios žmogų suplėšyti. Jei užteks drąsos ir iškesi iki po gaidžių, tai ant paklodės rasi paparčio žiedą, kurio pagalba galėsi viską žinoti ir daryti. Bet niekas nedrįsdavo į tokią avantiūrą leistis. Taip, senelių pasakojimų, daug kas yra paparčio žiedą turėjęs, tik tas žiedas pas juos patekdavo netyčiomis, visai jo neieškant ir net apie jį negalvoję. Ne vienam senukui jis už vyžų užkrisdavo, ir nei iš šio, nei iš to viskas nušvisdavo, pasirodydavo visi žemėje užkasti lobiai. Ir pagalvojus apie paparčio žiedą, viskas dingdavo ir užmarstin prasmėgdavo. Turint paparčio žiedą galima ir žmonių mintis žinoti, tik suradus žiedą, reikia jį idėti ir perpjautą žaizdą.

Didelę dalį Joninių paparčių užima būrimai, kerėjimai, vaistavimai ir kitokie prietarai.

Orakulas nesnaudžia Joninių išvakarėse. Jau pats devynėlis kupolis turi būrimosios galios. Tas devynias žoleles su devyniais lapeliais reikia pasidėti po pagalviu ir nieko vėtarus užmigti. Tada prisiseptuos išvajotasis. Klaipėdos krašte iš Joninių išvakarėse priskintų gėlių nupintas vainikas per galvą metamas į beržą ar gluosnį. Jei pirmą kart išmetus užklius šakose, mergaitė ištekės dar tais pačiais metais. Kiek kartų vainikas nukrenta, tiek metų reikės laukti. Šv. Jono vidurnaktį mergaitei reikia apibėgti aplink namą ir klausytis, iš kurios pusės šunės loja, iš ten atvyks ir būsimasis. Prieš vidurnaktį mergaitės darže iškęša gabalėlį velėnos ir, ją apvėtusios, padeda atgal ton pačion vieton. Iš to, ką sekanti rytą po velėna randa, spėja savo ateitį: kirmas - vaikas, šakos šmotelis - kapas, vabalas - jaunikis. Jei vabalas pilkas, vyras bus prasčiokas, jei argas - valdininkas arba kariškis, o jei žalias - vyras bus ūkininkas. Panevėžio apskr. mergaitės į šulinio keturis kampus suleidžia keturis nupintus vainikus, jei jie sueina vienon vieton, tai ištekės. Jei Joninių išvakarėse mergaitės nulauž tris dilgeles ir nors viena iš jų prigis, tai tais metais ji ištekės, jei dvi prigis - dvi ištekės, o jei visos nudžius - nė viena neištekės (Pasvalys).

Pagal seną įsitikinimą Joninių naktį iki vidurnakčio siautėja raganos, raganiai. piktos dvasios, švaistosi laumės ir kitokios neregimos būtybės, stengdamos pakenkti tiek žmonėms, tiek gyvuliams. Kad raganos neužkerėtų galvijų, Joninių išvakarėse, dar prieš saulėlydį, suvaromi jie į tvartus, karvėms duodama duonos su druska. Ant tvartų ir namų durų smala arba kreida parašomi kryžiai, kad raganos neįlįstų. Raktų skylės užkišamos devyneriopomis žolėmis. Ties tvaro durimis pakabinamos šermukšnių

ir kiekvių šakos, kad neišiveržtų raganos bei piktos dvasios. Tomis pat šakomis perbraukiamos ir karvės, kad užkerėjimai joms nepakenktų. Mažoje Lietuvoje šermukšnio šakų galia šiaip aiškinama: šermukšnis turi daug smulkių lapelių, o raganos, prieš ilisdamos į tvartą, turi būtinai tuos lapelius suskaityti. Kad iki vidurnakčio nespėtų to padaryti, tai ir kišama kiek galima daugiau tokių šakų.

Joninių išvakarėse reikia saugotis netik raganų bei piktų dvasių, bet ir blogos valios žmonių, ypač piktų kaimynų. Karvių ir kiaulių apžyniavimas yra žinomas visoje Lietuvoje. Taip pat žinomos ir priemonės prieš jį. Pav., jei norima, kad kaimynų karvių pienas pereitų į kito kaimyno, reikia Joninių naktį 12 val. nueiti į jų tvartą, nieko netariant ir neatsigrežiant išmilžti iš kiekvienos karvės po tris lašelius pieno, paskui paimiti tą vakarą surinktas devyneriopas žoleles, dar tą pačią naktį jas suvirinti, suvirinus supilti tuos pieno lašus, tris kartus viską sumaišyti ir duoti po tris kartus kiekvienai karvei gerti. Bet yra vaistai prieš tą užkerėjimą. Ūkininkas, kurio karvės nustojo pieno, nujautęs, kurio čia kaimyno darbas, išpeša iš savo karvių po tris plaukus ir stengiasi nunešti juos į piktojo kaimyno tvartą. Jeigu karvės su šienų tuos plaukus suės, tai pieno nebeduos, o apraganautų karvių pienas sugrįs.

Kai kur Joninių naktį velkamos vadeles ar šaka per lauką, kur banda ganosi, ir užburiamas pienas.

Klaipėdos krašte Joninių išvakarėse buvo einama nuo septynių kaimynų rubežių skinti po vieną gėlę, nuo kiekvieno vis kitokią, paskui jas suvirinti ir duoti karvėms, tada jos duodavusios daugiau pieno, o tų septynių kaimynų karvių pienas sumažėdavo.

Ir augmenija įgyja daugiau galios Joninių naktį. Prisiminkime tik paparčio žiedą! Joninių išvakarėse renkamos visokios vaistažolės, kurios po Joninių nustoja savo gydomosios galios.

Po Joninių ir gegutė virsta vanagėliu.

Be šių suminėty yra eibės ir kitokių prietarų bei burtų Joninių išvakarėse, bet jiems visiems suminėti reikėtų daug vietos.

Kaip matėme, lietuvių Joninių išvakarėse dominuoja ugnis ir augmenijos bei visokių nematomų butybių galia. Tie papročiai sutinkami ne tik pas mus, bet ir daugelyje kitų tautų. Ugnis ir saulė daug kur neišskiriami dalykai. Ugnis liaudies prietaruose vaidina svarbų vaidmenį. Ugnis įvairiuose kraštuose deginama įvairiais metų laikotarpiais ir įvairiomis progomis. Yra žinoma Valpurgijos nakties (paskutiniosios balandžio mėn. išvakarėse) ugnis, Velykų ugnis, Peregrino (gegužės 16 d.) ugnis, Sekminių ugnis ir pan. Bet labiausiai paplitęs yra Joninių ugnis. Ji buvo sutinkama visuose Skandinavų kraštuose, nors dabar ji perkelta į balandžio paskutiniosios išvakarės. Vokietijoje Joninių ugnis yra paprastas reiškiny, labiau paplitęs pietinėje, rečiau šiaurinėje jos dalyje. Vadinama Šv. Jono ugnimi (Johannesfeuer) arba saulės grįžmečio ugnimi (Sonnenwendfeuer). Kai kuriose Sudetų, Švabijos, Šveicarijos ir Austrijos dalyse Joninių naktį žybsi ugnis ant visų apylinkės kalnų ir kalnelių, kaip ir pas mus. Joninių ugnis sutinkama taip pat ir slėniuose vietose, kaip kaimo vidury, tur-gavietėse, paliai rotužės ir pan. Viduramžiuose buvo paprotis, kad ir kugaiščių šeimos dalyvaudavo šventėje ir šokdavo apie ugnį. Labai buvo paplitęs paprotis, kad jaunimas, berniukai ir mergaitės, susiėmę rankomis poromis šokdavo per ugnį, bėgdavo aplink su degančiais smaliniais degliais, uždegdavo specialiai iš šiaudų padarytus ritinius ir risdavo juo degančius pakalnėn. Šis paprotis, kaip matėme, sutinkamas ir Prūsų Lietuvoje. bet tai germaniška apraiška. Žemutinėje Austrijoje metamos gėlės į ugnį, Rusijoje žalios beržiukų šakos. Daug kur į ugnį metama šiaudinė čiučelė, vaizduojanti raganą. Joninių ugnis ir su ja susiję papročiai tiek baltų, tiek germanų, tiek slavų, tiek romanų tautose. Ispanai šį paprotį atvežė ir į Ameriką. Maroke Joninių ugnis susijęs kartu ir su kitais papročiais, labai

panašiais į europietiškus. Pav.,. Skye saloje žmonės šoka aplink ugnį, paskui ištisos šeimos eidavo per ugnį. Cornwall'yje pirmiausia apeidavo apie ugnį, o paskiau, degliais nešini, eidavo iš kaimo į kaimą. Kitose vietose nešdavo deglius aplink laukus, kartais mėgindavo pavogti pelenus iš kaimyninio kaimo laužų. Prancūzų Flandrijoje buvo ant laužų deginamos čiučėlės, dar kitose vietose Prancūzijoje sviesdavo aukštyn degančius deglius arba ritindavo degančius ratus.

Papročiai prie Joninių laužo ir ankstyvuose viduramžiuose ir dabar beveik tie patys, tik seniau į ugnį sviesdavo kaulus ir kitus nešvarius daiktus, kas tikriausia turėjo kokią nors magišką reikšmę. Aiškinama, kad aukštyn kylę dūmai išvydavo slibinus, užteršiančius šaltinių vandenį. Ir tada, kaip ir dabar, eidavo apie laukus su degančiais degliais arba ritindavo degančius ratus, ir tada tikėdavo, kad ugnis turi savyje slėpiną jėgą, nešančią laimę, sveikatą, visokeriopą gerovę ir turinti galios nuvyti žalingas įtakas ir ligas. Tam ir buvo nešiojama ugnis po laukus, tam šokdavo žmonės per ją, tam leisavo ir gyvuliams per ją šokti. Bohemijoj smeigiami deglių likučiai į daržus, kad kirminai ir vabzdžiai žalos nedarytų. Laužo nuodėguliai, anglis barstomos po laukus, pievas, sodus, kišamos po stogu, dedamos po slenksčiu, kad apsaugotų namus nuo griaustinio.

Prancūzijoje net gyus žvėris bei gyvulius degindavo ant Joninių laužo. Paryžiuje, pav., Grève aikštėje buvo degamas laužas, kartais net paties karaliaus užkuriamas. Laužo vidury stovėjo kartis, ant kurios buvo pakabinamas krepšis arba maišas su katėmis arba lapėmis. tą patį sutinkame ir Metze bei Vogėzuose. Vienoje vietoje Pirėnu pusiasaly buvo iškeliamą aukšta vytelėmis apipinta kartis, papuošta žalumynais ir gėlėmis. Tą kartį deginant buvo ant jos metamos gyvatės. Galimas daiktas, kad šis paprotis siekia gilios senovės. Cezaris ir kiti senovės rašytojai mini, kad galai darydavo iš vytelių didelės pintas dėžes, dėdavo į jas tiek žmones, tiek gyvulius ir degindavo. Taigi čia sutinkame vieną iš barbariškiausių ugnių formų, kurią krikščionybė panaikino. Ir senovės Graikijoje tam tikrais metų laikais buvo užkuriami dideli laužai, ant kurių buvo deginami žmonių ir gyvulių paveikslai. Šį paprotį galima greičiausia sugretinti su žiauria semitine Moloko auka, kur buvo deginami gyvi vaikai. Įvairios metų laikotarpų deginamos ugnys buvo sutinkamos ir oriente. Sirijos vyskupas Theodoretas, gyvenęs ketvirtame šimtmety, mini, kad jis laikuriuose miestuose matęs gatvėse tam tikrais metų laikotarpiais uždegtą ugnį, per kurias šokdavo netik vaikai, bet ir vyrai, per jas buvo nešami dar tebežindomi vaikai.

Paprotis su pavasario ugnimis plačiu mastu yra perėjęs ir į bažnytines ceremonijas. Bažnyčia daugiusia atsiduoda vienam ugnies vartojimo momentui – ugnies atnaujinimui. Daug kur katalikų bažnyčiose didįjį ketvirtadienį užgesinamos visos žvakės, išskyrus didžiulę velykinę, kuri dega ir didįjį penktadienį. Didįjį šeštadienį užgesinama ir ji, paskui iš naujo uždegama, o nuo jos uždegamos visos kitos bažnyčios žvakės. Krikščioniškoji simbolika čia aiški – Kristus yra pasaulio šviesa, per jo kančią ir mirtį ir mirtį užgesinama šviesa bažnyčioje. Nuostabus naujos šviesos uždegimas yra pati iškilnių viršūnė Šventojo Kapo bažnyčioje Jeruzalėje. Iš dangaus nužengia ugnis ir uždega klūpiančio ir maldoje paskendusio patriarko rakoje laikomą žvakę. Visa bažnyčia, įtemptai to momento laukusi, pasriūva džiaugsmu, kai šoninėje koplyčioje pasirodo ranka su degančia žvake. Ir minia veržiasi užsidegti sau žvakes nuo jos. Panašios ceremonijos yra ir Atenuose bei kitose Graikijos vietose. Prie to prisijungia dar ir liaudies papročiai.

Paprotis uždegti naują ugnį buvo jau 8-me šimtnety paplitęs Vokietijoje. Ugnis buvo išgaunama arba skiltuvu arba iš saulės per stiklą. Tikslas buvo buvo išgauti naują, žmogaus kasdieninio vartojimo ne-

paliestą ugnį. Paprotis paskui rutuliosi toliau ir perėjo į bažnyčią. Prie bažnyčios, ką iš mūsų kiekvienas prisimena iš ugnies šventinimo di-
dįjį šeštadienį, buvo užkuriama ugnis, paskui pašventinama. Po to kiek-
vienas namų židiny s stengiasi parsinešti tos ugnies namo ir ižiebtį nau-
ją ugnį namie. Dalis tos ugnies anglies pavydale buvo saugojama apsigi-
ti nuo perkūnijos, kita dalis buvo nešama į laukus, pievas, daržus, kad
derlius būtų geras, kad ledai neišmuštų, kad kirminai nesunaikintų, kad
raganos neužkerėtų. Ugnies magiška galia ir čia neužmirštama. Tiek apie
ugnį.

Kitas gana ryškus momentas Joninių papročiuose yra žaliuynai bei
jų magiška galia. Bet puošimas žaliuynais pas mus Joninių išvakarėse nėra
dominuojantis reiškinys. Tiesa, Prūsų Lietuvoje, kaip matėme, kupoliu
vadinama ir vainikais apipinta kartis, aplink kurią šokama. Šušvės upyne
apkaišomi ir apipinami palaukių kryžiai. Išskyrus Švediją ir Geronde gy-
venančius vendus, girlandomis apipinta Joninių kartis nėra paplitusi.
Visur kitur, kaip ir pas mus, dominuoja Joninių ugnis. Ir Švedijoje
taip būta, nors ir nevisame krašte. Paskutinis Švedijos katalikų arkivys-
kupas Olaus Magnus savo garsiaame Romoje 1555 m. išleistame veikale "His-
toria de gentibus septentrionalibus" (Šiaurės tautų istorija) mini Joninių
ugnį ir Švedijoje, kuri net iki šių dienų užsilikus buvo Norvegijos ir
Danijos pasienių provincijose. Kad Švedijoje per Jonines dominuoja žaliu-
mynais apipinta kartis, "majstang", tai ši apraška turi savo priežastį,
kuria mums čia gyvenantiems pravartu žinoti, nes per Jonines pasigendame
laužo, o turime linksmintis aplink tą kartį. Viso to priežastis glūdi
klimatinėse sąlygose. Švedijos vėlyvas pavasaris ir šviesios vasaros nak-
tys paveikė ir liaudies papročius. Šviesios naktys yra šiaurės naktys.
Į pietus nuo Baltijos jūros Joninių naktis yra tikrai tamsi naktis. Tas
pastebima jau ir pietinės Švedijos provincijose, kur ir Joninių ugnis il-
giausiai buvo išsilaikius. Tokiose šviesiose šiaurės naktyse ugnies visai
nereikia ir ji nedaro jokio įspūdžio.

Jau pats apipintos karties pavadinimas "majstang" rodo, kad čia
turime reikalo su ankstyvesniu pavasarinu, gegužės mėnesio, papročiu.
Pavasario atėjimas ir gamtos atgimimas švenčiamas visur gegužės mėnesio
pirmosios dienos išvakarėse (balandžio paskutiniosios naktį). Vakarų ir
vidurio Europoje gamta tuo laiku jau pasipuošus žaliuynais. Tača pinamos
girlandos, keliamos apipintos kartys, puošiamos "mojavos". Bet Švedijos
vėlyvas pavasaris dar labai neturtingas žaliuynais, o paprotis turi eiti
savo keliu, dienos religinė reikšmė ir magiškoji galia turi atlikti savo.
Gegužės pirmosios išvakarių naktis tamsi ir šalta. Jau pačios klimatolo-
ginės sąlygos iššaukia ugnį, todėl ir nenuostabu, kad tą naktį visur
Švedijoje užkuriami laužai. Taigi čia susiduriame su papročiu išviršinės
formos susikeitimu: Joninių ugnis nukeliavo į balandžio paskutiniosios
naktį, o "majstang" iš pavasarinės gegužės šventės persikėlė į Jonines,
kur ji yra Joninių simbolis.

Kaip jau iš lietuviškų Joninių papročių matėme, Joninių naktį
atgija visas liudies tikėjimo dvasių pasaulis. Ir per Jonines, kaip ir
per Kalėdas (žiūr. "Pragiedrulių" Nr. 3) orakulas pačioje savo išmintyje,
tik per Jonines jo veidas gal kiek šviesesnis, ner reikalas sukasi dau-
giausia apie išsava jotuosius.

Joninių naktį ir visa augmenija įgyja didesnės veikimo galios.
Švedijoje, pav., bijūnų žiedai yra labai nuodingi Joninių naktį, nakties
rasa įgauna ypatingos jėgos, ji renkama ir paskui maišoma į duoną.

Nieko nuostabaus, kad per Kalėdas ir Jonines gamta ir jos reišk-
iniai įgauna nepaprastos jėgos – abi tos šventės išpuola saulės grįžme-
tyje (diena susilygina su naktimi, tik po Joninių diena trumpėja ir tan-
sėja). Tais žemės orbitoje taip svarbiais momentais, kada saulė ima di-
dinti arba mažinti savo pajėgumą žemei, kaip tik ir atgyja visos gamtymo
gio fantazijos būtybės. Jo įsitikinimu saulė ir šviesa netik laimino

E u g. M a t u z e v i ų i u s

N U J A U T I M A S

Ateis diena - ir grišim mudų vėliai
 Su nerimu, su ilgesiu didžiu
 Pro ūkanas, pro vakaro šešėlius,
 Pro kaimo kapinių medžius...

Kas žingsnis vis didės kančia ir nujautimas
 Griuvėsių židinio, gimtų namų -
 Baisių skerdynių juodas prakeikimas
 Žiūrės į mus iš žemės gilumų - -

Kiekvienas lauko grumstas, žemės pėda
 Kurčia mirtim, kurčia tylą alsuos...
 Sesuo jau nenuskins daržely baltą žiedo
 Ir nenukris lašelių rytmečio rasos...

Tik pelenus pakels vakaris vėjas,
 Suneš kapus tėvų namams...
 Į širdį smigs tušti laukai pilkieji
 Ir tolumoje girių melsvuma.

O gal ne mum laukai ir girios vėsios...
 Gal liksim ten, ugnies ir švino sukury...
 Gal niekad nematysim tėviškės griuvėsių
 Ir niekad nepabelsim į gimtas duris - -

* Žmogų, gyvūniją ir augmeniją, bet jose kovon susidūrė ir piktosios jėgos su gerosiom, susigrūmė šviesa su tamsa. Iš visų Joninių papročių matome, kad būdingiausi jų yra pastangos sutramdyti piktąsias jėgas, kad jos nebūtų žalingos nei žmonėms, nei gyvuliams.

Ne bažnyčios įvesta šventė Šv. Jono Krikštytojo gimimui paminėti padarė Jonines didele ir visur išplitusia liaudies švente, priešingai, nes Šv. Jonas Krikštytojas išpuola kaip tik tuo laiku kalendoriuje, kada liaudies papročiai ir tikėjimai galėjo įsijungti ir Jonines padaryti vi-
 sų bendrą šventę.

Šv. Jono gimimo diena turėjo būti pusė metų anksčiau, negu Kristaus, bet mūsų kalendoriuje ji švenčiama 24, o ne 25 kaip Kalėdos, romėnų gi kalendoriuje, kuršėdiena atbūlai skaito, šios abi dienos, Kalėdos ir Joninės, buvo vadinamos VIII ante Kalėdas, nes birželis turi 30, o gruodis 31 dieną. Kadangi minėti Joninių papročiai tiek Europoje, tiek šiaurinėj Afrikoj yra susiję su ta pačia diena, buvo manyta, kad Joninių pagrindu buvo kuri nors sena pagoniška šventė, bet to įrodyti negalima įrodyti. Pagoniškosios šventės, paprastai, apsiriboja viena tauta arba vienu kraštu, bet iki šiol dar nebuvo girdėti, kad per Jonines buvo švenčiama kokia nors bendra šventė, kaip kad Kalėdos žemdirbių dievo Saturno garbei.

PABALTIEČIŲ PILIETYBES KLAUSIMU.

"Svenska Dagbladet" birželio 6 d. laidoje paskelbė idomią informaciją, gautą iš savo Londono redakcijos. Reikalas liečia pabaltiečius, kurie dabar gabenami darbams iš Vokietijos į Angliją. Maskvai tas, žinoma, nepatinka. Gegužės 8 d. Kremlius Britų vyriausybei išteikė notą, kuria pareikštas nepasitenkinimas britų gabenimu "sovietų piliečių" Anglijon, neatsiklausus rusų; tai, esą, nekorektinga ir priešinga D. Britanijos duotiems pasižadėjimams repatriuoti tuos piliečius į Tarybų Rusiją.

Britų Užs. Reik. Ministerija birželio 8 d. atsakė rusams į tą notą. Londono atsakyme pirmiausia nurodoma, kad anglų vyriausybė nelaikytų reikalinga konsultuoti Sovietų valdžią net ir tuo atveju, jei D. Britanija žiūrėtų į pabaltiečius, kaip į sovietų piliečius. Tačiau, sakoma britų replikoje, tie asmenys yra piliečiai Pabaltijo Respublikų, kurios yra inkorporuotos Tarybų Sąjungos. Britų vyriausybė padariusi viską, kas buvo galima, paakinti D. P. grįžti namo ir virš 1 milijono jų iš britų zonų Vokietijoje ir Austrijoje jau grįžo į T. Rusiją. Tie gi asmenys, kuriuos turi omenyje rusų nota, patys atsisakė grįžti į Rusiją; tačiau, jei jie pakeistų savo nuomonę, nurodoma britų atsakyme, tai jie galėtų tuojuo grįžti.

Britų kategoriskas atsakymas pripažint pabaltiečius - tremtinius T. Sąjungos piliečiais dar kartą įrodo, kad Londonas šiuo klausimu griežtai laikosi tarptautinės teisės dėsnių. Jei keletas valstybių, ypač esančių rusų itakoje, ir laikos rusiškos pažiūros, tai išto dar negalima padaryt išvados, kad visi kiti pasaulio juristai, politikai ir, pagaliau, patys pabaltiečiai būtų suklydę aiškiu klausimu apie pilietybę asmenų, netekusių savo valstybės svetimos agresijos rezultate.

Kaip pastarųjų laikų istorija parodo, viena valstybė gana lengvai galinusi savinti svetimos žemės dalį, ar net visą kraštą užimti, bet ne žmones, gyvenančius nusavintoje teritorijoje. Valstybės santikis su teritorija yra dominium - daiktinė teisė. Valstybės gi santikis su savo piliečiais yra viešosios teisės asmeninė sąsaja. Senų laikų pažūra, kad piliečiai buvo valstybės/ar karalių/nuosavybės - pavaldiniai, jau senai palaidota. Naujosios tarptautinės teisės pažiūra šiuo klausimu yra tokia, kad piliečiai nėra "prirakinėti" tai valstybei, kurioje jie gyvena ir jų santikis su ta valstybe nėra nenutraukiamas. Todėl svetimą teritoriją okupavus, jos piliečiai gali atitekti naujai valstybei tik tuomet, jei šie piliečiai su tuo sutinka. Šiai tų piliečių teisei apsaugoti yra nustatyta pilietybės opcija ir, kartais plebiscitas.

Gyventojams teritorijos, atitenkančios kitai valstybei, paprastai suteikiama opcijos teisė. Vadinasi, kiekvienas suaugęs pilietis turi teisę laisvai pareikšti savo valią pasilaikyti savo senąją pilietybę, ar priimti naują. Nesutinkas priimt naujos pilietybės paprastai turi, per tam tikrą laiką apleisti savo kraštą, tačiau jam leidžiama išsivežt savo kilnojamą turtą ir likviduot nekilnojamą be jokių suvaržymų. T u o i r p a s i r e i š k i a ž m o g a u s i n d i v i d u a l i n ė s l a i s v ė s r e s p e k t a v i m a s .

Opcija nėra naujas dalykas. Ji buvo žinoma jau XVII amžiuje. Tuomet ji buvo pavartota po kapituliacijų: Arraso - 1640 m., Ypro - 1659 m., Tournai - 1667 m., Douai - 1667 m., ir Gento - 1678 m. Vėlesniais laikais opcija dažnai buvo įrašoma ir į tarptautines sutartis. Visų tų sutarčių išvardinimas sudarytų per ilgą sąrašą ir užimtų čia per daug vietos. Į domų pažymėt, kad ir Rusija savo sutartys yra pripažinusi opcijos teisę sutartyse su Austrija 1815 m., su Prūsija - 1815 m. Vienos kongreso baigiamame protokole opcijos teisė irgi buvo užfiksuota ir nuo to laiko ji sudaro būtiną dalį visų tarptautinių sutarčių, liečiančių pilietybės pakeitimą. Kuomet 1875 m. Japonija užleido

Rusijai Sahalino dalį, o Rusija atidavė Japonijai Kurilų salas, sutartyje tarp tų dviejų valstybių buvo numatytas pilietybės pakeitimas laisvu noru ir opcijos teise, kuria respektiviai galėjo pasinaudot tų salų gyventojai trijų metų laikotarpyje.

Pasiremiant gausia medžiaga, kurią patiekia mums žymesnės pastarųjų dviejų šimtmečių sutartys, galima konstatuoti, kad pasinaudot opcijos teise yra trys būdai:

1. Paprasta emigracija iš inkorporuotos teritorijos. Pav., pagal San-Stefano ir Konstantinopolio 1878 ir 1879 m. sutartis tarp Turkijos ir Rusijos, gyventojams žemių, užleistų Rusijai, buvo suteikta teisė apleisti savo kraštą per tris metus nuo sutarties ratifikacijos datos ir jiems buvo leista likviduoti savo nejudomąjį turtą. Neapleidę per tą laiką rusams užleistų teritorijų, vietos gyventojai tapo Rusijos piliečiai. Tokis pat dėsnius buvo įrašytas ir į sutartis tarp Rusijos ir Japonijos 1895 m., tarp Ispanijos ir JAV - 1898 m., tarp Danijos ir JAV - 1916 m.

2. Pareiškimas apie savo norą pasilikti senąją pilietybę be pasižadėjimo apleisti savo kraštą. Šitokia tvarka pasitaikė rečiau, bet ir ji yra žinoma kulturingųjų tautų gyvenime.

3. Pareiškimas apie savo norą pasilikti senąją pilietybę. Šiuo atveju optantai gali būti priverčiami nustatytu laiku apleisti savo kraštą. Panašių atsitikimų tarptautinių sutarčių praktikoje yra daugiausia.

Reikia pasakyti, kad opcijos teisė netaip senai buvo dar pripažystama ir Sovietų vyriausybės. Pav., Lietuvos taikos sutartyje su Tarybų Sąjunga iš 1920 m. liepos 12 d. straipsnis 6 numatė, kad gyveną Lietuvos teritorijoje asmenys, pasiekę 18 m. amžiaus, turėjo teisę vienerių metų laikotarpyje po sutarties ratifikacijos pareikšti savo norą pasilikti Sovietų piliečiais. Taip pat ir lietuviškos kilmės asmenys, gyvenę tuo laiku Sovietų teritorijoje, galėjo optuoti Lietuvos pilietybę. Iteikusiems opcijos pareiškimus buvo rezervuotos teisės į jų judomą ir nejudomą turtą, tose ribose, kurios buvo nustatytos tuo laiku jų gyvenamose valstybėse. Išvykstantiems į pasirinktą valstybę buvo leista likviduoti ar išsivežti savo turtą. Tokio pat turinio straipsniai buvo įrašyti ir į T. Sąjungos taikos sutartis su estais ir latviais.

Čia pravartu pažymėti, kad "Didžioji Sovietų Enciklopedija"/1939 m. laida/apie opciją duoda trumpą apibūdinimą, sutampantį su moderniosios tarptautinės teisės dėsniais. Opcija, sovietų enciklopedijos aiškinimu, yra pilietybės pasirinkimas, leidžiamas gyventojams teritorijos, pereinančios kitai valstybei. Opcija, sakoma ten toliau, pirmą kartą buvo pritaikyta pagal Arraso 1640 m. sutartį. Po prancūzų buržuazinės revoliucijos opcija pasidariusi įprasta taikos sutarčių dalimi. Toliau norodomi 3 būdai pasinaudojimo opcijos teise. Dėl optantų turto, apleidžiant teritoriją, esąs reikalingas susitarimas.

Grįžtant prie trijų opcijos būdų, galima pasakyti, kad antrasis ir trečiasis būdai Pabaltijo kraštų sąlygose yra sunkiai išsivaizduojami, kai sovietinė valdžia jau šeiminkauja okupuotose srityse. Sovietų "rojuje" nėra laisvo pasirinkimo ir kelias iš ten į svetimus kraštus yra aklaai uždarytas.

Pabaltiečių - tremtinių apsisprendimo teisės yra jau praktiškai išgyvendintos pirmuoju būdu - paprasta emigracija. Lietuviai tremtiniai yra apleidę savo kraštą ir nemano grįžti, kol jų Tėvynėje siaučia raudonoji diktatūra. Jie niekam nėra pareiškę savo noro optuoti sovietų pilietybę. Priešingai, - jie daug kartų yra pareiškę savo norą pasilikti užsienyje ir palaikyti savo senąją pilietybę, kol patys nesutvarkys šito reikalo kitoku būdu. Kuria tarptautinės teisės norma norima priskirti mus Tarybų Rusijai, turbūt, niekam nėra aišku, nes tokios normos šių dienų tarptautinės teisės doktrina nežino.

K A S J U O K S I S P A S K U T I N I S ?

Ivykiai Vengrijoje paskutiniu laiku vėl kreipia pasaulio dėmesį į tai, kas darosi už "geležinės uždangos".

Po to, kai sutartis su Vengrija vargais negalais buvo suredaguota ir pasirašyta, ir kai galima buvo laukti, kad tas kraštas galės grįžti prie ramenių gyvenimo sąlygų, staiga parėjo žinios, kad Vengrijos valstybė sovietizuota. Buvusios Vengrijos vyriausybės nariai, kurie nėra komunistai, buvo apkaltinti ruošimu smokslui prieš Vengrijos "demokratiją" ir areštuoti. Tik kai kuriems jų pavyko laiku pasprukti į užsienį ir išaiškinti laisvam pasauliui, kas dedasi Vengrijoje.

Reikia ta proga pasakyti, kad bolševikų diktatūra savo smurto žygiams pateisinti nėra išradusi nieko naujo. Kai buvo sovietizuojamos Baltijos valstybės, sovietai jas kaltino, kad jos daro "smokslus" prieš Sovietų Sąjungą su vakarų imperialistais, kas, girdi, yra priešinga Baltijos valstybių pasirašytoms su Sovietų Sąjunga tarpusavio pagalbos sutartims. Dabar Vengrijos vyriausybė buvo apkaltinta smokslu prieš "demokratiją". Kadangi bolševikai demokratija vadina Kremliaus diktatūrą, tai aišku, kad tokį kaltinimą jie gali iškelti kiekvienam ne komunistui, patekusiam už "geležinės uždangos". Kiek toks kaltinimas yra absurdiškas Vengrijos vyriausybės atžvilgiu, galima spręsti iš to, kad juk ir šią vyriausybę kontroliavo bolševikai. Dar daugiau, Vengrija yra lig šiol karinėje bolševikų okupacijoje. Taigi sunku yra ir išsivaizduoti, kaip tokiomis aplinkybėmis galima buvo "smokslauti" prieš "demokratiją", kitaip sakant, prieš bolševikinę okupaciją.

Tačiau per "trijų didžiųjų" konferenciją karo metu buvo sutarta, kad Vengrijoje bus įvesta demokratinė santvarka. JAV ir Britanija atydžiai sekė, kad sovietų užimtoje šalyje vyriausybės būtų sudaromos demokratiniais pagrindais, t. y. iš visų demokratinų partijų atstovų. Dėl to ir Vengrijoje, kaip Lenkijoje, Rumunijoje, Suomijoje, į valdžią turėjo būti įleisti ne tik komunistai, bet ir kitų partijų žmonės. Bolševikams tie žmonės, žinoma, buvo kaip rastas akyse. Nuo jų jie siekė visokiais būdais pasiliuosuoti. Visa paskutinių dviejų metų istorija bolševikų užimtoje šalyje, galima sakyti, yra atžymėta tokiomis pastangomis.

Kremlius, matyti, tikejosi pastatyti visur komunistines vyriausybes be "pašalinių" liūdininkų įprastų sovietams "rinkimų" keliu. Bet pavartotos teroro priemonės laukiamų vaisių nedavė. Kai kur komunistai tegavo tik 10% balsų. Dėl to Maskvai teko susidurti su didėlo opozicija. Reikėjo ieškoti kitų kelių tai opozicijai palaužti ir galutinai pašalinti. Tam ir buvo pavartotas kaltinimų "smokslais" metodas.

Taikos sutartys su Vokietijos satelitais netrukus išsigalios. O per tris mėnesius nuo to išsigaliojimo svetimos kariuomenės išsovių okupuotų kraštų turi būti išvestos. Taigi ir sovietų kariuomenė turėtų pasitraukti iš Vengrijos, Rumunijos, Bulgarijos ir kitų okupuotų kraštų. Ne tik Amerikoje, bet ir Europoje dar nesenai buvo žmonių, kurie rimtai tokiu pasitraukimu tikejo. Tik arčiau pažinojusieji bolševikų dviveidiškumą ir jų tikruosius užsimojimus Europoje, pesimistiškai pranašavo, kad kalbės apie bolševikų pasitraukimą iš jų užimtų sričių yra mažiausiai pagrįstos.

Ivykiai Vengrijoje rodo jau aiškiai, kad bolševikai nesirengia iš ten

/tąsą sekančiam puslapy/

A K O R D A I

Štai žmogaus takeliai ir keliai -
 Baukščios viltys, drąsūs geiduliai...
 Per laukus ir per girias tamsias
 Tiesias jie į keturias puses...
 Siauras takas eina į pietus,
 Kelias gi į vakarus platus...
 Kryžiai, gluosniai, kryžiai vėl ir vėl -
 Kas jų tiek pristatė ir kodėl?
 Vėžės, dulkės, grumstai ir podraug
 Trūksta gairių, kryžkelių perdaug...
 Daug viešnių atejo šiais keliais -
 Su bijūnų puokšte ir dygliais...
 Daug svečių, viešėjusių andai,
 Jau svetur išjojo visadai...
 Braido vargas diena ir nakčia -
 Pėsčias, raitas, žingine, riščia...
 Slenka, eina vyžos ir lopai -
 Akmens, duobės, paukšt ir suklupai...
 Girgžda, veža skurdą ir turtus -
 Į nakvynę ratas ne spartus...
 Vimpa tiltuos uolekties skylė
 Ir purvu paspringsta stebulė...
 Stok, lietuvi, skink kitus kelius,
 Kad išvežtum žemės vargelius!

pasitraukti, kol nebus ten įvesta sovietų tvarka.

Tokios pat žinios pareina iš Lonkijos, Rumunijos, Bulgarijos ir Austrijos. Bulgarijoje suimtas antikomunistinės opozicijos vadas, kuriam taip pat primetamas "samokslavimas", prieš garsiojo Dmitrovo komunistinę vyriausybę. Austrijoje komunistų fuereris Fischer nuėjo dar toliau. Jis atskleidė paslaptį, dėl ko taip sunkiai eina derybos dėl taikos sutarties su Austrija. Būtent, kol Vienoje sėdėsianti dabartinė "nepažangi" liaudininko Figle vyriausybė, tol Sovietų Sąjunga taikos sutarties su Austrija nepasirašysianti. Be to Fischer'is atvirai išpėjo dabartinę Austrijos valdžią, kad jos "varkų orientacija" galinti sukelti kraštui sunkumų. Tuo tarpu Figl'o vyriausybė yra sudaryta rinkimų keliu. Ją, be abejo, remia gyventojų dauguma. Komunistai per rinkimus Austrijoje tegavo 10% balsų. Bet nežiūrint į tai, ir čia gali netrukus kilti kaltinimai už "samokslus" prieš "demokratiją".

JAV ir Britanija tokiai sovietų politikai, žinoma, negali pritarti. Už įvykius Vengrijoje Varkų Demokratijos kaltina Maskvą gana griežtose notose, prikišdamos susitarimų sulaužymą. Bet ką gali notos padėti ten, kur skaitomasi tik su kumščiu? Juk štai vengrų komunistų partijos gen. sekretorius, kalbėdamas į darbininkus apie valdžios Vengrijoje paėmimą, viešai tyčiojosi iš prez. Trumano pastangų paremti pasaulyje demokratiją, pareikšdamas, kad komunistai Vengrijoje pagrobė taip greitai valdžią, kad Amerika nesuskubus nei apsižiūrėti.

Prancūzų patarlė sako, kad tikrai juokiasi tas, kas juokiasi paskutinis. Ligi šiol, tiesa, bolševikai turi daug progų pasijuokti iš Amerikos. Savo dviveidžia politika jiems daug kur pavyko Ameriką apgauti. Bet ateis laikas, kai ir Amerika galutinai praregės ir supras, kokia kalba reikia su bolševikais kalbėtis. Tuomet pamatytaim, kas galės pasijuokti.

K E L I A S I: T A I K A

Nė viena tauta, tur būt, nėra taip ištroškusi taikos, kaip mūsų, lietuvių tauta. Taika jai gyvybės laidas. Dėl to mes, lietuviai išsiilgusiomis akimis sekame kiekvieną reiškinį, kiekvieną įvykį, kuris mus priartina prie Vakarų Demokratijų pažadėtos pastovios ir teisingos taikos. Tokia taika turi užbaigti lietuvių tautos kančias, turi grąžinti laisvę visoms tautoms, iš kurių ta laisvė smurtu buvo išplėšta. Taip yra pasakyta Atlanto Čarteryje. O kur mes dabar taikos reikaluose esame?

Gegužės 3 d. suėjo jau lygiai dveji metai, kai kapituliavo svarbiausias II-jo karo kaltininkas – nacistinė Vokietija. O dar nematyt, kada ir kaip bus pasirašyta su ja taikos sutartis. Svarstant šešias savaites tos taikos metmenis Maskvos konferencijoje, galima buvo tik nustatyti, kad visais svarbesniais klausimais Vakarų Demokratijos ir bolševikinė diktatūra turi skirtingas pozicijas.

Tiesa, San-Francisco 1945 m. rudenį buvo įkurta tarptautinė taikai palaikyti organizacija. Bet ligi šiol ji yra daugiausiai tik popieryje. Ji neturi nugarkaulio. Tarptautinė karo pajėga, kuri yra numatyta šiai organizacijai, ligi šiol nėra sudaryta. Dėl to visi grąžūs Jungtinių Tautų įstatų pasisėkymai palieka popieryje. O gyvenimas eina savo keliu. Dėl to vietoje laisvės 11-ka tautų daugiau kaip su šimtu milijonų gyventojų kenčia didžiausią vergiją. Kokia ta vergija, išdėstė šiomis dienomis buv. Lietuvos prezidentas Kazys Grinius savo rašte demokratinių valstybių galvoms. Tame rašte Kazys Grinius nurodo, kad šiuo metu Lietuvoje yra varomas bentodairinis lietuvių tautos naikinimas. Žmonės tūkstančiais suimami, be teisimo pūdomi kalėjimuose, visaip kanikinami ir žudomi, arba deportuojami į bolševikines koncentracijos stovyklas, kur juos laukia neišvengiama mirtis. Į jų vietą gabenami rusai. Grinius sako, kad jo turimomis žiniomis tokių kolonistų atgabenta į Lietuvą jau 400.000. Tai toks pats ar didesnis skaičius lietuvių jau yra išžudytas arba išvežtas į Arktikos kraštus.

New York Times geg. 3 d. numerį pažymi, kad dėl okupantų persekiojimų Lietuvoje Lietuvos ministeris P. Žadeikis kreipėsi su skundu į Jungtinių Tautų Organizacijos Žmogaus Teisių Komisiją. Tos komisijos pirmininku, kaip yra žinoma, yra p. Roosevelt, kuriai tokiu būdu tenka susidurti su pasekmėmis tos politikos, kuria vedė jos velionis vyres.

Nekyla abejojimų, kad už geležinės uždangos padėtis visur yra tokia, ar panaši, kaip Lietuvoje. O tuo tarpu Jungtinių Tautų Čarterio išengioje skaitome, kad šios tautos yra pasiryžusios "sustiprinti pasitikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus asmens vertybe ir orumu"...

Esant tokiam dideliui priešingumui tarp gyvenimo tikrovės ir tarp tų idealų, vardan kurių geriausia žmonijos dalis liejo kraują, sunku yra tikėti, kad tie priešingumai galėtų palikti ilgai laikui. Tuo ar kitu būdu jie turės būti pašalinti. Klausimas tik, kada ir kaip. Stalinas davė suprasti valstybės sekretoriui Marshall ir britų užsienių reikalų ministeriui Bevin, kad susitarimas esąs galimas. Tik nepasakė, keno nusileidimų dėka. O Stasena net itikinėjo, kad sovietai siekia bendradarbiavimo su JAV. Bet mes jau žinome, kad Stalinas itikinėjo ir Merki ir Urbši, kad Lietuva nebus sovietizuota. Tai mes jau mokame tokius pareiškimus vertinti. Bet reikia dar, kad juos išmokyti vertinti tie, nuo kurių nusistatymo pasaulio taika pareina.

Yra žmonių, kurie nelyginant strausas, mano, jog nutylėdami opius klausimus, galės juos apeiti. Tokių žmonių yra visuose kraštuose. Vardan laikinos šio momento ramybės jie atsisako žiūrėti į ateitį. Tų žmonių kalba

po savo penktos kolonos Kremliaus ir pasitiki daugiausiai. Tetai aiškiai iš-
kyla ciklonas dabar, kai pasaulis pastatytas prieš būtinumą pasirinkti tarp
demokratijos ir diktatūros, tarp laisvės ir vergijos.

Kad JAV izoliacionistai daugumoje yra aršūs komunizmo priešai, neten-
ka abejoti. Bet jų galvojimo būdas, veda kaip tik prie priešingų rezultatų.
Šių dienų kovoje už valdžią pasaulyje komunistai laiko juos savo talkinin-
kais. Nes bolševizmui tik to ir reikia, kad Amerika pasitrauktų iš Europos.
Tuomet geležinė uždanga būtų tuojau perkelta prie Atlanto krantų... Bet tie,
kurie šiandien norėtų pasaukoti Stalinui Europą savo laikinos ramybės varden,
pamiršta, kad ryt ar poryt tuomet ateitų ir jų eilė... Ir kad trokšamos ra-
mybės tuo keliu negalima pasiekti. Juk ar ne tas pats buvo su Hitleriu?...
Varden šventos ramybės jam buvo leista užiminti vieną kraštą po kito. O ar
buvo ta ramybė pasiekta?... Nuo riebių kąsnių Hitlerio apetitas tik augo, kol
pagaliau kilo antras pasaulinis karas.

Šitaip pamokintas pasaulis turėtų žiūrėti tiesiai į akis V i o n a -
š a l i š k a i s n u s i l e i d i m a i s t a i k o s i š s a u g o -
t i a r l a b i a u j a p a t i k r i n t i n e g a l i m a . Ir čia
prezidento Trumano taikos doktrina, kurią galima pavadinti d e m o k r a -
t i j o s s o l i d a r u m o doktrina, yra bene vienintelis kelias iš-
eiti iš tos painiausios, kurioje pasaulis yra atsidūręs po antrojo pasaulinio
karo.

Paskutinės žinios iš užsienių rodo, kad laisvės pasaulis, vadinasi,
tas, kuris dar nėra patekęs už geležinės uždangos, mielai priimtų pasauli-
nė demokratijų federaciją JAV vadovybėje. Tai yra logiška išvada iš tos pa-
dėties, kurią pasaulyje sudarė bolševikinė ekspansija. Tačiau, sudarydamos
tokią federaciją, demokratijos turi nepamiršti ir bolševizmo penktosios ko-
lonos krašto viduje. Žinios iš Prancūzijos, Brazilijos ir kitų kraštų rodo,
kad pavojų iš tos pusės demokratijos jau ir pradėjo suprasti.

Tai vis didina mūsų viltį, kad teisinga taika, demokratijos trokšta-
moji taika, bus pagaliau pasiekta.

Juk bolševikinė diktatūra yra išauginta ir išpenėta ne ko kito, kaip
demokratijos. Kai demokratija uždarys jai savo arodus ir neleis savęs milž-
ti, lyg kokią karvą, tai ir demokratinės taikos klausimas savaime bus iš-
spręstas.

Tai yra tikriausias kelias į pasaulio taiką.

... Aš žinau, kad prie viešelių medžių suklupo,
kad paraudo griauniųjų upelių vanduo...
O vistiek: už kalnų ir už girių, už upių
saukia balsas bežadis - namo!

Aš sugrišiu. Tu man pažadėta.
Nutekės juk upeliais skausmai į marias,
ir vaikai iš visų pakraščių margo svieta
tavo rankose laimę atras. ...

A. R ū k a s

/Iš "Bubulio ir Dundulio" prologo/

RAŠYTOJAI MINI KNYGOS SUKAKTĮ (Laiškas iš Vokietijos)

Šie metai yra lietuviškos knygos 400 metų sukakties metai. Lietuviai tremtiniai Vokietijoje knygos sukakties minėjimui paskelbė visus 1947 m., yra sudarytas Knygos minėjimo komitetas, kuris paskelbė programų gaires ir visoms stovykloms teikia minėjimų medžiagą. Į komitetą įeina kalbos ir literatūros profesoriai (prof. P. Skardžius, prof. V. Biržiška) ir Liet. Rašytojų Tremtinių Draugijos atstovai.

Knygos minėjimus jau suruošė daugelis stovyklų; minėjimų programose buvo skaitomos rašto ir literatūros istorijos paskaitos, deklamuojama ir skaitoma literatūros kūrinių ištraukos, rengiamos knygos ir apskritai spaudos parodos. Kai kurių stovyklų parodose buvo išstatyta net seniausieji mūsų spaudos eksponatai, kaip "Aušros" laikraštis, slapta vokiečių okupacijos metais leisti laikraščiai ir liuksusiniai lietuviškosios knygos pavyzdžiai, kaip puikūs Nuonelaičio Metai, M.K. Čiurlionio monografija, Maironio poezijos paskutiniai leidiniai, Liaudies menas ir kt. Daug vietos parodose užėmė tremtinių spauda, kuri su stovyklų leidžiamais, rotatorium spausiais "žurnalais", su laikraščiais ir su tremtyje išleistomis knygomis sudaro nemenką indėlį.

Visos šiais metais išleidžiamos knygos yra žymios knygos sukakties metais.

Kadangi metai dar tėra įpusėję, tai reikia tikėti, kad knygų gausumu jie prašoks abejus pirmuosius tremties metus.

Pirmoji specialiai skirta sukakties minėjimui knyga yra šiomis dienomis pasirodęs lietuvių rašytojų Metraštis "Tremties Metai". Metraštis yra didelio formato, apima 640 psl. Jame su poezija, beletristika, dramų ištraukomis ir straipsniais dalyvauja 70 lietuvių rašytojų, nuo vyriausių iki pačių jaunųjų, daugiau pasireiškusių paskutiniaisiais, tremties metais.

Dauguma jų gyvena Vokietijoje, DP stovyklose, bet dalis yra ir iš kitų kraštų, net kitų kontinentų (Svedijos, Prancūzijos, Italijos, Š. Amerikos, Brazilijos, Argentinos).

Metraštyje dalyvauja: J. Baltrušaitis, Vincas Krėvė, Mykolas Vaitkus, Ign. Šeinius, Faustas Kirša, J. Savickis, J. Mikuckis, J. Švaistas, A. Giedrius, V. Alantas, St. Santvaras, A. Rimydis, Vincas Romanas, Jonas Aistis, A. Vaičiulaitis, Bern. Brazdžionis, Stp. Zobarskas, Gr. Tulauskaitė, J. Jankus, Ben. Rutkūnas, St. Būdas, St. Laučius, L. Dovydėnas, A. Rūkas, Pulgis Andriušis, H. Radauskas, A. Gustaitis, K. Grigaitytė, Nėlė Mazalaitė, Juozas Kruminas, P. Orintaitė, Venancijus Ališas, K. Pažėraitė, Juozas Kėkštas, St. Tamulaitis, Petras Pilka, J. Kuzmickis, L. Žitkevičius, Vyt. Tulaitis, K. Bradūnas, P. Rimkūnas, Henrikas Nagys, Paulius Jurkus, A. Nyka-Niliūnas, J. Žukauskas, Vl. Prosčiūnaitė, A. M. Katiliškis, V. Kazokas, Balys Gražulis, Alė Nakaitė, A. Škėma, Balys Auginas, Alb. Vlaentinas, O. B. Audronė, Stasys Yla, Vydūnas, Vl. Biržiška, Pranas Skardžius, J. Girnius, A. Maceina, Jonas Grinius, Z. Ivinskis, M. Alseikaitė-Gimbutienė, M. Biržiška, J. Cicenai.

Metraštis iliustruotas dail. A. Vaičiūčio vinietėmis. Be to, su paveikslų ir skulptūrų reprodukcijomis dalyvauja šie dailininkai: Adomas Varnas, A. Galdikas, V. K. Jonynas, V. Kasiulis, J. Bagdonas, V. Petravičius, P. Kiaulėnas, T. Valius, V. Košuba, L. Viliamas, P. Augis. Gale įdėta visų autorių biografiniai škiečiai ir foto nuotraukos arba dail. J. Penčylos piešti atvaizdai. Metraštį išleido leidykla Patria. Redagavo redakcinė kolegija, vyr. redaktorius B. Brazdžionis.

Metraštyje skaitytojas turės progos susitikti su keturiomis gyvomis mūsų literatūros kartomis (iš jų mirę tik du autoriai - Baltrušaitis ir Rimkunas). Didžiąją metraščio dalį užima vidurinioji ir pati jauniausioji karta. Vidurinioji karta šiuo metu yra pačiame kūrybos pajėgume. Čia randame stipriausius mūsų lyrikos ir beletristikos reprezentantus, kaip Bern. Brazdžionis, J. Aistis, A. Vaičiulaitis, J. Jankus. Jaunesnieji yra ieškojimų ikarštyje; jų beletristika įvairi, bet dar turi daug jaunumo ir blaškymosi žymių, tačiau ir europėjinių mąstų imant, kai šiuo metu daugelyje tautų jaučiamas cidelis blaškymasis ir neradimas laiko stiliaus, ji yra charakteringa laiko dvasiai, o mūsų literatūros ateiviai žada ne vieną naują talentą. Labiau nusistovėjusi ir jau brandesniais veikalais pasireiškianti yra jauniausioji lyrika, kurią atstovaujantieji K. Bradūnas, H. Nagys jau turi ir savo stilių ir savo tematiką. Visų Metraščio kūrinių turinys platus ir įvairus.

Paskutinėmis dienomis iš spaudos išėjo ir keletas kitų leidinių. Ryškus linkimas į beletristiką. "Tėviškos Garso" redaktorius Kędardas Bavarškas, pernai išleidęs pesimistinės nuotaikos novelių rinkinį "Klajūnas", ką tik pasirodė su didesnės apimties apysaką "Pilkieji namai". Jame vaizduojamas betikslis, sunkus, gyvenimo suvargintų, be charakterio ir be aiškesnės ateities idealų, žmonių blaškymasis. Kalba sausoka, stilius be imantrumų, reportažinis. Tremties spauda veikalą sutiko daugiau neigiamai, tačiau ir toks, koks jis yra, ateityje bus vienas iš DP žmonių gyvenimo dokumentų, liudijančių to "išvietinto" žmogaus polekių ir varžtus, siekius ir sąlygas, kurios viską nivelinuoja, viską paverčia į nieką. Veikalas parašytas gyvu pergyvenimu ir išpūdžių įtakoje, gal gerokai vienašališkas, bet didelė dalimi teisingas.

Tamsų, sunkų, klaikų ir taip pat be ateities prošvaisčių gyvenimą vaizduoja ir Antanas Škėma savo novelių rinkinyje "Nuodėguliai ir kibirkštys". Bet visą medžiagą autorius perkelia į stilizuotą, literatūriškai stiprią formą. Čia autorius liečia ne vien tik savus žmones, lietuvius, jo personažuose randame ir tos tautos atstovų, kurioje dar ir šiandieną "išvietintieji" laikomi kažkuo žemesniu, net tam tikrais prasikaltėliais. Trumpesni ir ilgesni vaizdeliai, kuriems vargu visiems tiktų novelės terminas (pavyzdžiui, vieno veiksmo vaidinimui vieną vakarą), parašyti impresionistiniu stiliumi, skaitytoją savo depresine nuotaika smarkiai užkrečia ir palieka gilų išpūdį. Autorius gerai valdo žodį ir išlaiko stiliaus vieningumą. Tuo pačiu stiliumi A. Škėma dar Lietuvoje buvo parašęs pjesę ir davė eilę radijo vaidinimų. Pats jis yra žinomas teatro aktorius ir režisierius.

Su pirmąja beletristikos knyga pasirodo ir jauniausios kartos beletristas Balys Gražulis, išleidęs dar Lietuvoje parengtą apysakų rinkinį "Brydė rugiuose". Jo stilius realistinis; vaizduojama daugiausia Lietuvos kaimo ir miesto buitį.

Pranys Alšėnas, daugiausia pasireiškęs tremties spaudoje, išleido vaizdelių rinkinį "Talismanas". Vaizdeliai literatūrinės vėrtės dar nėra pasiekę, ir, norint prasimušti į beletristus, autorius turės dar gerokai padirbėti.

Iš vaikams išėjusių knygų pažymėtina pradžios mokyklos mokytojo Viktoro Šimaičio eilėraščių rinkinys "Vyturėliai laukuose". Knygą nepaprastai puošia Žavingos P. Osmolskio iliustracijos, spaustos ofsetu, gerame popieriuje. Tai vienas gražiausių leidinių, kas vaikams iki šiol yra pasirodę. Dail. Osmolskis čia ne tik meistriškai ir vaikams artimai davė gėlytės, voveraitės ar zuikučio piešinius, jis jiems suteikė ir lietuviškai tautinį charakterį, panaudodamas būdingus tautinių raštų bruožus ne tik vaizduodamas gimtąją pirkelę, bet ir voveraitės namuką, ir skyrių

ir kitas viniets. Eilėraščiai skambūs, artimi vaikų dvasiai, gyvi, giedri ir gaudūs, kai kurie prašyte prašosi dainuojami. Turiny: gamtos gyvūnėliai, mokykla, tėvynės meilė, gimtųjų namų ilgesys ir viltis į juos grįžti.

Tuo pačiu pasirodė Vytės Nemunėlio eilių rinkinys mažiesiems "Tėvų nameliai". Iliustravo J. Firinauskas. Dailininkas visai nepažįsta vaikų psichologijos, piešiniai silpni, vaikai nurzini, iliustracijos ne tik teksto neparyškina, bet atvirkščiai - jį susiaurina. Jos labai toli nuo vaiko fantazijos ir nuo to, kas būtų. Rinkinio viena dalis - "Tėvų nameliai" skiriama pradžios mokyklos vaikams, antra - "Saulutės kambariukas" - patiems mažiesiems, darželio amžiaus skaitytojams. Pirmojo skyriaus turiny tėvynės ilgesys, tėvų namelių garbinimas, vaiko dienos tremtyje; antrame - mažiausiųjų pasaulio ir aplinkos, su kuriuo jie susiduria, nuotrupos, išreikštos paprastais, vaikiškais kelių, o daugiausia vieno posmo eilėraštauais. Kiek anksčiau to paties autoriaus išėjo gausiai iliustruotas leidinys "Mažoji Abėcėlė". Čia kiekvienai raidei duodamas vienas charakteringas posmelis, vaizduojas viena kuria raide prasidedanti daiktą (pav., A-kiniai, B-atas, C-irkas).

"Atžalyno" leidykla neseniai išleido Lietuvos vaizdelių albumą, vardu "Lietuva, šalis mano brangioji". Albumas spaustas gilia spaude, papuoštas vinių, vaizdų parašai duoti lietuvių, vokiečių ir anglų kalbomis, gale pridėta trumpa Lietuvos istorinė apžvalga. Knyga tinka ne tik patiems toli likusios tėvynės atminimui, bet ir propagandai, ypač teiktina Amerikos lietuviams, kurie vis dar Lietuvą išivaizdavo tokią, kokia ji buvo caro laikais, anot Baranausko "ir tamsi ir juoda".

Visa eilė naujų leidinių yra spaudoje, ir apie juos teks parašyti jau kitą kartą.

 Zigmas Gėlė - Gaidamavičius

T E V I Š K E

Tėviškės vaizdeli,
 koks tu man brangus!
 Aš matau keleli,
 pievas ir laukus,
 upės žalią krantą,
 už jo kalveles,
 bažnytėlę šventą,
 vargšų trobeles.
 Girdžiu dainą gaudžią,
 ji liūdna, karti;
 girdžiu - varpas gaudžia:
 vakaras arti, -
 ir artojo seno
 balsą dirvoje,
 kur tiktai gyveno
 varge, tamsoje...
 Tėviškės vaizdeli,
 koks tu man brangus!
 Matau savo šalį,
 jaučiu jos vargus.

Venancijus Ališas

1. UŽ MAŽO LANGO

Ten, už lango - mažo lango dega rožės,
 Prisiglauduios senų šventoriaus plytų.
 Sidaliniam dausų soste atsilošus
 Saulė taria, kad nakčia žarijom lyta.

Aš pasilenkiau į veidą vieną žiedą.
 Taip švelniai aksomas lūpas pakutenė!
 Du lašai padangių kraujo žemėn rieda
 Ir sudužta - - -

O atsiminimai mano!

Ko jūs kylate, ko grižtate, ko drebat
 Iš gelmės, kur tik ką mintys nusileido?
 Šaltą ranką aš dedu ant jūsų grabo
 Ir glaudžiuosi rūščiu ištremtojo veidu.

Vieną vakarą - atzys laukinė bitė -
 Ten, už lango - prie senų šventoriaus plytų,
 Bet žiedai jau bus nuvytę ir nukritę...
 Apie stagarus dūzgens liūdna lig ryto.

2. MANO ILGESYS

Tu vis tolyn, tolyn - viršūnėm Kubatono -
 Aplenkdamas skardžius ir šaltas bedugnes.
 Į kur lengvi sparnai prieš bebesį raudoną
 Per naktį tave neš?

Per eukaliptų girią rlačios upės teka,
 Prie marių balti miestai žiūri į marias.
 Tu per klonius, tu per girias randi sau taką,
 Nors niekas jo nerai.

Eini. O aš lieku. Ir amžinąją mislą
 Nešioju širdy, ir daug dainų gaudžių.
 O mano ilgesys - dar vieną šviesų krislą
 Pavogti iš žvaigždžių.

Sao Paulo

BALTIJOS VALSTYBIŲ KLAUSIMAS ANGLIJOS ŽEMUOSIUOSE RUMUOSE

Red.pastą Š. m. gegužės 23 d. Anglijos Žemuosiuose Rūmuose vyko debatai dėl Baltijos valstybių inkorporavimo pripažinimo. Šių debatų eiga ir Rūmų atstovų kalbas/kai kurių dėl vietos stokos sutrauktai/patiekiame "Pragiedrulių" skaitytojams.

Debatų pradėjo prof. S a v o r y/Karalienės Universiteto Belfaste atstovas/:

-Su dideliu susidomėjimu išklausėme Maitinimo Ministeriją ir Prekybos Rūmus atstovaujančiųjų atsakymus; aš atsiprašau įsiterpdamas į tokius nepaprastai idomius dalykus, kaip vaikų vežimėliai ir mezgimo stalai. Aš pramatau, kad mano kalba bus labai faktinė ir nuobodi, liečianti užsienio reikalus. Vis dėl to manau, kad tai bus reikalingas, saitas šių Rūmų. Mes turime iš Maskvos grįžusį Valstybės Sekretorių Užsienių Reikalams, praleidusį ten septynes savaites; dabar yra laikas iškelti šį klausimą, jeigu iš viso jis turi būti keliamas, šiuose Rūmuose, nes tai yra klausimas ne vien Sekretoriui Užsienių Reikalams, bet ir pavieniems šių Parlamento Rūmų asmenims.

-Pirmas dalykas, kurį aš noriu konstatuoti, yra tai, kad Jo Didenybės Vyriausybė negali atsipalaiduoti nuo atsakomybės, einančios iš tų trijų Baltijos valstybių inkorporavimo į Sov. Sąjungą. Kreipiu dėmę į šiuos labai svarbius dokumentus. Pirmasis, žinoma, yra Atlanto Charta iš 1941 m. rugp. 14 d., kurios antrame straipsnyje pasakyta:

"Signatarai pageidauja, kad nebūtų jokių teritorinių pakeitimų, kurie nesiderina su suinteresuotų tautų laisvai pareikštais norais."

-Trečiame Atlanto Chartos straipsnyje jie:

"respektuoja visų tautų teises pasirinkti sau deramą valdymosi formą"...

-ir nori, kad suvereninės valdymosi teisės būtų grąžintos tiems, kam jos per prievartą yra atimtos.

-Be to mes turime gyvybiškai svarbią vieningumo sutartį tarp Suvienytos Karalijos ir SSSR, pasirašytą 1942m. geg. 26 d., jos 5-me straipsnyje pasakyta:

"Aukštosios susitariančios pusės...veiks sanderyje su dviem principais: nesiiekti teritorinių pakeitimų sau ir nesikišti į kitų valstybių vidaus reikalus."

-Mes visi tik sutikti galime, jog tie labai svarbūs pareiškimai išsamiai buvo suglausti Suvienytų Tautų Organizacijos Chartoje. Ten 1-mame straipsnyje randu pasakyta:

"Suvienytų tautų tikslas yra:...imtis efektingų kolektyvinių priemonių užkirsti kelią ir pašalinti grėsmes taikai, sutrūkdinti agresijos veiksmus ir kitokius taikos laužymus."

-Antrame Suvienytų Tautų Chartos straipsnyje randu šiuos žodžius:

"Tarptautiniuose savo santykiuose nariai susilaiko nuo grėsinimo ar pavartojimo jėgos prieš bet kurios valstybės teritorinę neliečiamybę arba politinę nepriklausomybę, kaip ir nuo bet kurio kito kelio, nesiderinančio su Suvienytų Tautų tikslais."

-Laikė anų mėnesių, kurieėjo prieš nepuolimo sutarties tarp Vokietijos ir Rusijos pasirašymą 1939 m. rugp. 23 d., tarp Jo Didenybės Vyriausybės vienoje puseje ir Rusijos Vyriausybės kitoje buvo daug negociacijų, turint tikslą įtraukti Rusiją į tas garantijas, kurias mes kovo 31 d. davėme Lenkijai, o vėliau Rumunijai. Tos negociacijos buvo labai ištętos. Labai idomiame Neville Chamberlain'o gyvenimo aprašyme, padarytame didelio istoriko Keith-Felling'o ir neseniai išleistame, turejome kai kuriuos idomius išaiškinimus, kurie pilnai parodo, kad derybos tarp Jo Didenybės Vyriausybės ir

Sovietų Sąjungos nutūkio kaip tik dėl tų trijų Baltijos Valstybių - Estijos, Latvijos ir Lietuvos nepriklausomybių klausimo.

-Mes jau žinome gana daug, nes lordas Halifax'as yra paskelbęs labai idomy savo kalbų toms, kuris tuo klausimu mums suteikia gausių informacijų. Bet mes taip turime Nuernberge prisaikdinto teisinio Vokiečių Užsieninių Reikalų ministerijos patarėjo, Frederick'o Gauss'o, parodymą, kuris mums duoda visas sąlygas slaptojo protokolo, pasirašyto kartu su paskelbtąja 1939 m. rugpj. 23 d. sutartimi:

"Rusija ir Vokietija sutinka, kad šiaurinė Lietuvos siena automatiškai nustatys ribas tarp Vokietijos ir SSSR interesų sferų".

-Tatai buvo Vokiečių nusilpdimas Rusams; Vokietija čia sutiko dvi šiaurines Baltijos valstybes, Estiją ir Latviją, atiduoti vilkams. Tačiau vėliau, 1939 m. rugs. 28 d., buvo pasirašytas ir antras slaptas protokolas tarp Rusijos ir Vokietijos, iš kurio matome, jog dabar ir pati Lietuva yra paaukota, nes pasakyta:

"Lietuvos Valstybės teritorija yra įterpiama į Sovietų sferos įtaką".

-Taigi tos trys Baltijos valstybės galų gale tapo atiduotos jautriai Rusijos globai, su vis dėl to galima maža išimtimi mažo Lietuvos kampo, esančio prie Rytprūsių sienos. Atlyginimui Vokiečiai gavo visą lenkų Liublino sritį ir dalį Varšuvos srities. Teisinės Vokiečių Užsieninių Reikalų ministerijos patarėjas p. Frederick'as Gauss'as 1946m. kovo 15 d. Nuernberge praeikė dėl šio pareiškimo, iš kurio šiemis Rumams paimu tik labai trumpas ištraukas. Jis sako:

"Susitarimo buvo prieita greitai ir be sunkumų dėl Vokiečių Rusų nepuolimo pakto teksto, bet įvade, kurį aš paruošiau, p. von Ribentrop'as pats padarė įterpimus dėl draugingų santykių tarp Vokietijos ir Rusijos, kuriems pasipriešinęs pats p. Stalinas, pareikšdamas, kad Sovietų Sąjunga, po to kai ant jos vis buvo pilami kibirai pamazgų".

-Pono pirmininką prašau atleisti dėl to išsireiškimo - jis ne mano, tikrovoje tie žodžiai yra pono Stalino:-

"Sovietų vyriausybė, būdama apipilta kibirais pamazgų iš Nacionalsocialistinės Vokietijos vyriausybės pusės per šešerius metus negali staiga išėiti su Vokiečių Rusų draugingumo patikinimais".

-Išvadoje, pasak p. Gauss'o:

"atstatinkamos įvado dalys buvo panaikintos arba pakeistos".

-Norėčiau atkreipti Rūmų dėmesį į faktą, kad lygiai tą pat dieną, 1938 m. rugs. 28-tą, kada Rusija perėmė ir tikrojoje prasmėje inkorporavo - ją ji galų gale ir padarė - tas tris nepriklausomas Baltijos valstybes, ji padarė tarpusavio pagalbos paktą su Estija. 5-tame to pakto straipsnyje yra šie žodžiai:

"Šio pakto sąlygų vykdymas jokių būdu neprivalo paliesti suvereninių kontraguojančiųjų pusių teisių, ypač jų ekonominių sistemų ir jų Valstybės organizacijos."

-Rusų kariuomenė įvairiais pretekstais įžygiavo ir okupavo tas labai puikias ir labai nuostabiąs Baltijos Valstybes - Valstybes, turinčias tokią nuostabią istoriją, einančią atgal į tūkstančius metų, kilusias iš tokių rasių, kaip estų, giminingų suomiams, kurių pradžia dingsta tolimoje senovėje, ir dvi didingos nordinės rasės, ne slavų, ne vokiečių, bet grynios nordinės padėrmės - latviai ir lietuviai.

-Aš noriu atkreipti šių Rūmų dėmesį į faktą, kad kai Rusija darė tą nekilnų biznį su Vokietija, ji dar tebebuvo Tautų Sąjungos narys ir buvo saistoma to iškilmingo pakto. Faktas, kad Rusijos atstovai dalyvavo 1932 m. kovo 3 d. Ženevoje, kai plenumas priėmė principus, suformuluotus Prancūzijos Ministerio Pirminiko 1931 m. gruodžio 10 d. deklaracijoje:

"joks pažeidimas teritorinio neliečiamumo, joks kėsinimasis į politinę Tautų Sąjungos nario nepriklausomybę, padarytas ižeidžiant 10-ą straipsnį, negali būti Tautų Sąjungos narių pripažintas galiojantis

ar efektyvus. Plenumas paskelbė, kad ankščiau pasakytieji principai yra privalomo pobūdžio ir deklaravo, kad Tautų Sąjungos nariai yra saistomi nepripažinti jokios padėties, jokios sutarties ar susitarimo, kuris būtų pasiektas priešingomis Tautų Sąjungos statutui priemonėmis."

-Tuo metu, kai Rusija vykdė /Baltijos Valstybių/ aneksavimus, ji tebebuvo varžoma anų iškilmingų deklaracijų, padarytų Ženevoje 1932 m. kovo 3 d. Šie Rūmai prisimins, kad Rusija buvo išmesta iš Tautų Sąjungos tiksliai 1939 m. gruodžio mėn. dėl Suomijos užpuolimo; aš susilaikysiu nuo to užpuolimo apibudinamo, nes noriu būti savo pareiškimuose santūrus.

-Neturi būti niekad užmirštama, kad Rusija po pirmojo didžiojo karo ytin iškilmingai yra pripažinusi visišką tų Baltijos valstybių nepriklausomybę. Ji pasirašė sutartį su Estija 1920 m. vasario mėn 2 d.; atitinkama sutartį su Lietuva pasirašė 1920 m. liepos 12 d. ir galop su Latvija - 1920 m. rugpjūčio 7 d. Turiu tų sutarčių tekstus, bet jos labai panašios, ir aš Rūmams patieksiu tiksliai vienos jų trumpą ištrauką, kuri charakterizuos visas kitas:

"Sutartis tarp Rusijos ir Lietuvos, pasirašyta Maskvoje 1920 m. liepos mėn. 12 d. 'Kadangi visos tautos turi teisę laisvai apsispręsti, teisę, kuri apima visišką atsiskyrimą nuo valstybės, kurios dalį ankščiau buvo sudaroma, Rusija be jokių rezervų pripažįsta Lietuvos valstybės nepriklausomybę ir suverenumą su visomis teisinėmis pasekomis, išeinančiomis iš šio pripažinimo ir visiems laikams atsisako visų suvereninių teisių į lietuvių tautą ir jos žemes."

-Sutartis, pasirašyta 1920 m. vasario mėn. 2 d. su Estija, kaip sakiau, yra labai panaši, bet negaliu susilaikyti nepaskaitęs šios vietos:

"Einant visų tautų teisę pačioms apsispręsti, visiškai atsiskirti nuo valstybės, kurios dalį buvo sudaroma, teisę paskelbta Socialistinių ir Federalinių Rusų sovietų Respublikų, Rusija be rezervų pripažįsta nepriklausomybę ir suverenumą Estijos valstybės... Dėl fakto, kad Estija yra priklausiusi Rusijai, niekada jokių abligacijų nekrįs estų tautai ar jos žemėms iš Rusijos pusės."

-Rusų kariuomenės daliniai įvygiavo į tas tris Baltijos Valstybes 1940 m. birželio mėn. Pirmas dalykas, kurį rusai padarė, buvo paleidimas parlamentų ir naujų rinkimų paskelbimas. Kaip tie rinkimai buvo įvykdyti? Mums nereikia pasikliauti laikraščių korespondentų pranešimais, nes mesbturime byla, atėjusią į mūsų Aukštąjį teismą. Turime sprendimą, padarytą p. teisėjo Atkinson'o penktadienį, 1946 m. sausio mėn. 25 d., Aukštajame King's Bench'o Teisme, laivininkystės byloje dėl klausimo, ar Estijos laivai buvo teisėtai konfiskuoti, ar ne. Teisėjui buvo duotas priešais patvirtintas parodymas, kurį teisėjas tokiomis sąlygomis priėmė savo sprendime. Šit kaip jis apibūdino įvykusių rinkimus:

"Visi kandidatai turėjo būti įvardinti iki liepos mėn 9 d. Kiekvienoje rinkimų apygardoje buvo po vieną kandidatų sąrašą vadinamajame 'darbo žmonių' sąraše. Buvo ir daugiau sąrašų, kai kuriais atvejais trys ar keturi kandidatai. Kai kandidatų įvardinimo laikas pasibaigė, buvo paskelbta nauja taisyklė, reikalaujanti, kad kiekvienas kandidatas iki sekančios dienos antros valandos įteiktų savo politinę programą. Tik keturi kandidatai suspėjo tai atlikti, bet sekančią dieną laikraščiai paskelbė 'Rinkimų Komiteto' sprendimą, jog visi kandidatai, išskiriant 80 'darbo žmonių' sąrašo kandidatų, pripažinti netinkami."

Išvada buvo ta, kad 80-čiai vietų buvo 80 kandidatų, ir tie kandidatai buvo paskelbti didžiausių daugumų išrinktais. Radijas grąšinėmis vertė rinkėjus eit balsuot, ir net tokie, kurie neklausė radio, buvo atgabenti į rinkimų būstus ir priverstinai turėjo pabalsuot. Taigi, Sovietų Respublika visada yra girtina dėl jos nuostabaus ištaiginio darbo; tačiau šį kartą radosi nelaiminga kliudą: dėl nelėmto neapdairumo tų Baltijos rinkimų davi-

niai Londono spaudoje tapo paskelbti prieš pabaigiant balsus skaičiuoti. Rinkimai visuose trijuose kraštuose vyko 1940 m. liepos 14-15 d.d., bet balsų skaitymas neprivalėjo įvykti ir neįvyko iki liepos mėn. 17 d.; vis dėl to liepos 15 d. Britų spaudoje pranešė, kad pav., į Lietuvos Parlamentą išrinkti 79 deputatai, kurių 80% priklausė komunistų partijai. Taigi rinkimų rezultatas atsargiai išankstomai buvo sutvarkytas ir praneštas britų spaudai. Faktas yra, kad darbiniai Britų spaudoje buvo paskelbti prieš prasidedant balsų skaitymui.

-Kokios buvo Rusų okupacijos pasekės? Vien Latvijoje slaptoji Sovietų policija iškalinė 6 000 žmonių, nužudė 1 480, deportavo 37 500. Estijoje buvo blogiau, nes buvo deportuota 60 000: vyrai buvo atskirti nuo žmonių, vaikai atskirti nuo savo tėvų, ir jų, toliausiai siekiančių skaičių, iki šiol niekas nežino. Vokietija 1941 m. birželio mėn. 22 d. paskelbė karą, išvarė rusus okupavo tas Baltijos valstybes ir laikė jas per trejus metus. Galiausiai tiksliai 1944 m. rasai juos vėl užėmė su panašiais rezultatais, tik kad gyventojai, labai įbūgę ir įgązdinti, naudodamiesi pirmojo karo patyrimais, bėgo per sieną, ir to dėliai dabar tenka turėti reikalo su tuo sunkiu išvietintų asmenų klausimu.

-Aš noriu prašyti Jo Didenybės Vyriausybę rodyti kuo didžiausio humaniškumo, liečiant tų žmonių traktavimą. Jo Didenybės Vyriausybė yra nustatčiusi 50-ties metų amžiaus ribą. Jei kas yra virš 50, yra tariamas nepageidaujamu šiame krašte. Štai atvyko čia moteris. Ji pasakė: "Aš esu 49, mano vyras 52 metų, bet mano sveikatos būklė yra kur kas blogesnė už vyro, nes esu nukentėjusi per pirmąjį bolševikų išiveržimą; bet mano vyras yra virš 50 ir jam neleidžiama atvykti pas mane." Tas nelaimingas vyras nuo žmonos atskyrimas yra labai skaudus ir labai liūdnas. Aš propažįstu, kad taisyklė turi būti, bet aš prašyčiau Jo Didenybės Vyriausybę taikinti geriausius, kokius tik ji gali, žmoniškumo būdus, kada liečiami tie didingi žmonės. Girdejau iš Manchester'io, kad 1000 puikių mergaičių dirba kaip vergės, plaudamos ir valydamos ligonines, pavaduodamos gailėstingąsias seseris, kurios kitu atveju turėtų tuos darbus dirbti, nors tatai neišina į jų pareigas. Dabar, Jo Didenybės Vyriausybė, atatinkant Valstybės Pasekretoriaus atsakymą, duotą man čia 1947 m. vasario 10 d., pripažįsta, jog Baltijos Valstybės de f a c t o yra įjungtos į Sovietų Sąjungą, bet to ji nepripažįsta de j u r e. Diplomatiniai tų valstybių atstovai Amerikoje tebeturi visas tas privilegijas, kurias Jo Didenybės Ambasadorius ar kuris kitas diplomatinis atstovas turi Amerikoje.

Šit ką yra pasakęs p. Sumner Welles 1940 m. liepos mėn. 23 d., kai jis buvo Valstybės Sekretoriaus pareigose:

"Pastarosiomis keliomis dienomis apgaulingi procesai, kuriais trijų mažų Baltijos Respublikų - Estijos, Latvijos ir Lietuvos - politinė nepriklausomybė ir teritorinė neliečiamybė turi būti savavališkai vieno galingesnio jų kaimyno sunaikinta, skubiai vyksta į savo babaigą." Nuo tos dienos, kada tų respublikų tautos laimėjo savo nepriklausomybę ir demokratinę valdymosi formą, JAV tautos su dideliu ir simpatingu dėmesiu sekė jų nuostabią valdymosi pažangą.

Šios vyriausybės politika yra žinoma visame pasaulyje. JAV tautos yra prieš išdavikiškus veiksmus, naatsižvelgiant ar jie yra vykdomi vartojant jėgą ar grąsinant jėga. Jie yra lygiai priešingi bet kuriai intervencijos formai iš vienos, kad ir kaip galingos, valstybės pusės į bet kurias kitas, kad ir kaip silpnas, suverenines valstybes vidaus reikalus."

-Aš prašyčiau atstovaujantį Užsienio Reikalų Ministeriją išaiškinti skirtumą tarp kilnios pažiūros, priimtąs JAV Vyriausybės, ir - nepavadinusių žema pažiūra, nes nenoriu nieko išeidžiančio pasakyti - mažiau kilnios pažiūros, kurios laikosi Jo Didenybės Vyriausybė.

-Smulkmeniškai sekiau visa, kas mūsų laikraščiuose pasirodė apie įvy-

klausimas Maskvoje, ir negirdėjau - galbūt klystu, ir norėčiau klysti - kad tas klausimas Maskvoje būtų iš viso keltas. Jei jis nebuvo iškeltas Maskvoje, tai mūsų pareiga yra iškelti jį čia, Žemuošiuose Rūmuose, kad mūsų pažiūros taptų žinomos. Gal mes ir negalėsime padaryti labai daug. Mes galime būti finansiškos jėgos priversti priimti *f a i t a c c o m p l i*, bet tikrai jaučiu, kad čia yra mūsų, laisvojo Britų Parlamento Žemųjų Rūmų narių, garbės reikalas pakelti savo protestą šiame taip svarbiame dalyke.

-Baigdamas aš tik pageidaučiau, kad garbingas mano kolega West Fife atstovas/Mr. Gallacher/ dalyvautų, nes turiu iš Lenino citatą, kuria noriu baigti šias kelias savo pastabas. Citata paimta iš Lenino raštų rinkinio 12-to tomo 13-to puslapio, kur jis sako:

"Jei mažai ar silpnai tautai nesuteikiama teisės laisvų balsavimo

-suprantant inkorporuojančio ar paprastai stipraus krašto kariuomenės visišką atitraikimą -spręsti savo politinį būvį, tai inkorporavimas yra anekcija, tai yra arbitrarinė apropiacija, savanaudis kito krašto nusavinimas, prievartos aktas"...

-Jokie žodžiai, geresni už paties Lenino, negali būti pavartoti tu trijų nepriklausomų Baltijos Valstybių anekcijai apibūdinti.

-Baigti noriu asmenine gaida. Mane yra puolęs Maskvos radijas, todėl noriu pasakyti, kad tiek šiuose Rūmuose tiek už jų nesu taręs nei vieno žodžio prieš Rusiją. Priešingai esu didelis gatbintojas rusų literatūros ir rusų tautos, visuomet pasukdavau iš kelio pareikšti mūsų padėką už didingas rusų armijų pergalės. Vis dėl to Maskvos radijo esu pasmerktas kaip fašistas, reakcionierius ir - ar galite jus, pone pirmininke, tiktai - kaip karo kurstytojas - aš, labiausiai taikus ir taiką mylįs šių Rūmų narys.

Prof. Savory baigus, debatus tęsia *P. H o l l i s*/Devizes atstovas/:

-Esu tikras, kad Rūmai nenorės, jog aš trukdyčiau laiką, todėl nekartosiu liūdnos ir patetiškos istorijos, kurią prof. Savory yra išdėstęs. Tai viena iš liūdniausių pasaulio istorijų, tos trys respublikos yra beveik simboliai tų kraštų, dėl kurių mes kovojome tik ką praėjusiam kare. Tų kraštų tautos buvo kryžiuojamos tarp dviejų vagių. Rusų Vokiečių draugystė, Vokiečių arba rusų pergalė - kiekviena vedė į didesnes tų kraštų kančias. Vieninš -

lis politinis klausimas, kurį aš paliesiu yra šis: ar galime čia mes ką padėti, ir ryšium su juo padarysiu tris pasiūlymus. Pirmiausia paremsiu kolegą tikslą ir išreikšiu viltį, jog nebus tų teritorijų Rusijos anekcijos pripažinimo *d e j u r e*. Tam yra du motyvai. Pirmasis ir pats svarbusis, kad Jo Didenybės Vyriausybės politika neturi remtis melu. Pripažinti tokį dalyką *d e j u r e*, būtų pripažinimas to, ko faktiškai nebuvo. Antras motyvas - yra tai, kad dabar Europa yra padalinta į dvi dalis. Europos vaizdas yra labai skirtingas nuo to, kuris sudaromas Sąjunga Tautų ir kurio mes tikimės. Tikimės, kad kurią dieną bus geresnės Europos galimumas.

-Tikiuosi, kad šie skirtumai nebus išglostyti taikinamosios politikos, ir kad mes rezervuosimės teisę tuos klausimus iškelti ateityje.

-Taip pat paremsiu kolegą atstovą prof. Savory tezę, kad jei mes šiuo metu nieko daugiau negalime padaryti tų kraštų piliečiams, tai turėtume traktuoti juos didžiausiu rūpestingumu, kiek yra liečiami visi išvietintų asmenų klausimai. Esu girdėjęs iš daugelio labai atsakomųjų asmenų lūpų, jog Baltijos kraštų išvietintų asmenų pozicija yra ytin nepatenkinanti. Tikiuosi, kad Vyriausybė vis dar gali ką nors padaryti...

P. H o l l i s palietęs Britų patronatų klausimą Baltijos kraštuose savo kalbą baigia. Po jo kalbą Northampton atstovas *P. P a g e t*. Jo nuone esą nenaudinga kelti nepalankios istorijos, buvusios dar prieš Britų susitarimą su Rusais. Kelti erzina dalykai esanti hitlerinė taktika. Išvietintieji, esą, galima priimti, kiek jie naudingi britams...

Sir P a t r i c k H a n n o n/Birmingham Moseley atstovas/ paraiškia:

-Trumpai noriu paremti dalyką, kurį mano kolega prof. Savory yra pateikęs Rūmams. Per tą ilgą laiką, kaip aš esu čia, man rodos, nesu girdejęs kito

dalyko, patiekto tokiomis jautriomis sąlygomis. Yra atsitikę, kad aš turėjau ryšių su Baltijos Valstybėmis pirmuosiuose jų evoliucijos laipsniuose po pirmojo Didžiojo Karo. Lankiausi ten pakartotinai, buvau bent kiek susidomėjęs jų ekonominių schemų raida, tarpininkaudamas paskoloms, pagalbėdamas jiems išplėtoti jų vietinius interesus ir agrikultūrinius metodus, kuriuos jie įvedė į savo koimus. Priestone Valstybėms neguilestingu būdu patenkant Rusų valdžion, turėjau joms didžiausią pagarbą. Tos trys mažos valstybės, nepaisant šimtmečių trukusios Rusų tironijos, išlaikė tradicijas, kalbas ir patriotizmą, kuris reta rasti kitose tautose. Apgailiu, kad kolega atstovas Paget, atrodo, nekreipia dėmesio į istorijos pamokas. Atsimenu, esu davęs atsisveikimą su žymiaja ponja Muriel Paget parinkti knygu Dorpatio Universitetui Estijoje. Mūsų krašto žmonės labai garbingai atsiliepė. Pažymėtina, kaip tos trys mažos Valstybės stengėsi atstatyti savo nacionalines kultūras, su kokia

energija jų universitetai rodė entuziazmą įsivesti Vakarų metodus į savo turinėjamas ir dalykinį lavinimą. Manau, kad moderninėje istorijoje labai apdalykas, jog Britų Vyriausybė, kuri remiasi humanizmu, tiesos ir padorumo principais turėtų būti pripažinima dėl to, kad Baltijos Valstybių užėmimo. Tai viena mūsų laikų tragedija. Juo labiau tai apgailestina, kada mes žinome, ko tos trys mažos valstybės yra pasiekusios, iškel-damos savo nacionalinę kultūrą ir ekonomiją iki tokio aukšto laipsnio per tuos tarpukario laikus. Aš prisidedu prie nuomonės, kad tiems žmonėms turi būti rodomas tikras prielankumas ir supratimas - tiems, kurie yra išbėskę tyti po Europą. Tuo pat metu mes, kurie visais laikais remėme laisvę, negalime pripažinti tragedijos, padarytos toms trimis valstybėms. Mes neturime pareigos toleruoti dalykus, kurie gali atsitikti mūsų laikais diplomatinėmis pro-gomis.

Oxford'o Universiteto atstovas Sir A r t h u r S a l t e r siūlo išigabenti didesnį išvietintųjų skaičių:

-Trumpais žodžiais norėčiau parėmti pageidavimą, padarytą dėl elgimo-si su išvietintais asmenimis mūsų zonoje Vokietijoje. Aš juos lankiau jų sto-vyklose ir negaliu perdėti išpuodžio, kurį man tų moterų ir vyrų vertybė pa-darė. Vien tik su tragedija savo praeityje ir tuo metu, kai aš ten buvau, vien su blankiu netikrumu dėl savo ateities, tikrai nuostabių būdų jie laikė savo dvasią. Jie išsilavinę pirmos rūšies chora, mokė savo vaikus be knygų ir be popieriaus, jie buvo pasistatę sau maldos namus. Jie dideliu išmanumu laikė savo dvasią ir reiškė norą stoti į bet kurį jiems leidžiamą taikingą darbą. Ši pageidavimą aš darau ypatingu, nes mano išpuodį patvirtino kiekvie-nas, su kuo askalbejau, kas turėjo keletos metų patyrimą Vokietijoje. Šis mo-mentas yra ytin patogus, nes mes planuojame, kokių jų skaičių čia atgabenti. Yra klausimas ar daugiau ar mažiau jų paimiti, o taip pat ir mūsų taisyklių interpretavimo klausimas. Mums reikia kiek daugiau lankstumo, ir aš prašau Vyriausybę paimiti geriau daugiau negu mažiau, ypač tais patetiniais sumeti-mais, kuriuos yra davęs mano kolega atstovas prof. Savory.

J u l i j u s S i l v e r m a n / Birmingham, Erdington atstovas/ kalba priešingai ankščiau kalbėjusiems. Jo nuomone prof. Savory padarytoji istori-nė apžvalga, buvusi netikali. Baltijos valstybės tik paviršutiniškai demokra-tiškumą rodžiusios tarp 1920 ir 1933m. Vėliau esą įvykę perversmai ir demokratiškos žymos dingusios...

-Latvijoje, kurią praėjusią vasarą aplankiau, -tėsia p. Silverman, - 1940 m. buvo apie 2000 ar 3000 politinių kalinių iš 2 500 000 gyventojų.

Mjr. T u f t o n B e a m i s h replikuoja:

-Kiek jų ten dabar yra?

-Beveik tiek pat, - atsako Silverman.

-O kiek jų yra Sibire? -tėsia p. Beamish.

-Pagal šių rūmu atstovų pareiškimus, -atsako p. Silverman: -atrodytu, kad beveik visi gyventojai buvo išvežti į Sibirą arba pabėgo. Bet tikėkite man, Ryga ir kiti Latvijos miestai yra pilni-

-Mongolų iš Rusijos, -pataiso p. prof. Savory.

p. Silverman toliau tėsia- vakarų prasme, tiesa ten ir dabar nėra de-mokratijos, bet tie kraštai nėra sovietų ir visiškai asimiliuoti, nes pvz.,

Rygoj 30% prekybos esą privačiose rankose. Vokiečių bendrininkų žemės buvo išdalintos gyventojams, kas sukėlė žmonėse pritarimo valdžiai. Industrijos žmonės ir darbininkai esą už dabartinę valdžią, nes ...1917 m. Tallino ir Rygos darbininkai buvo sukilę kartu su Maskvos darbininkais. 1919 m. Sovietų respublikos buvusios sunaikintos ne vietinių, o vokiečių generolo von Goltz'o. Amerikos nepripažinimą, d e f a c t o a jis kitaip suprantas. Potsdame, priskiriant Karaliaučių ir apylinkes Sov. Sąjungai, suprantama buvo, kad Baltijos valstybės jau buvusios Sov. Sąjungos dalis. Esamomis aplinkybėmis nepripažinti šių kraštų Rusams nesą galima ir Sov. Sąjunga niekuomet su nepripažinimu nesutiktų. Be to pereitą vasarą būdamas Latvijoje, rašęs, kad latvių žurnalistai ir fabriky vedėjai nori žinoti, kodėl buvusieji Baltijos diplomatai tebeturi privilegijas? Jie nori geresnio priėjimo prie savo pabėgėlių, kad galėtų išaiškinti, kokia būklė dabar esanti Latvijoje.

Valstybės pasekretorius užsienių reikalams, p. M a y h e w, davė atsakymą į debatus. Pirmiausia jis pareiškė, kad sunku esą atsakyti į šios rūšies debatus, jis turis peržvelgti kalbamus dalykus, kaip jie atrodo Užsienių Reikalų istaigoj. Toliau nupasakojo Rusų anekcijos f a i t a c c o m p l i su aiškiu palankumu rusams, ir padarė šias išvadas:

-Tai prasidėjo prieš septynerius metus ir su protarpiais truko septynerius metus. Nėra jokio prospekto pakeisti tą tvarką šiuo metu.

-Todėl jo Didenybės Vyriausybė yra d e f a c t o pripažinusi Sovietų administraciją. Kito prasmingo kelio mums nėra. Tenka imti faktus tokius, kaip jie yra. Nenaudinga apie juos galvoti pagal pageidavimus, kaip daro opozicijos nariai. Nenaudinga kisti galvas į smėlį. Karalienės Universiteto atstovas nuolat kiša galvą į smėlį. Jei galėčiau taip pasakyti, juo jo galva giliau smėlyje, juo balsingesnės, ilgesnės ir geresnės yra jo kalbos.

P. B o o t h b y :

-Tai labai geras smėlis, geresnis kaip Margate.

P. M a y h e w :

-Mums dalykus tenka imti, kaip jie yra. Tačiau mes nesame tų kraštų pripažinę d e j u r e. Negaliu duoti patikrinimo, kurio prašo p. Hollis, kad mes niekuomet tų kraštų nepripažinsime d e j u r e. Jokia atsakinga Vyriausybė neduos tokio patikrinimo. Bet eiti toliau negu vien prašyti patikrinimo nepripažinti d e j u r e, ir siųlyt kaip garbingi demokratiški atstovai, imant iš Karalienės Universiteto atstovų, daro, kad mes turėtume kaip nors pritaikinti Atlanto Chartą ir kaip nors atstatyti tų kraštų nepriklausomybę, kaip jie ją anksčiau turėjo, man atrodo, yra fantastinis nerealistinis galvojimas. Tokie individai negalėjo dalyko ordinariu, rimtu, atsaikomu būdu apsvarstyti, arba kita vertus, jie niekad nebuvo susidūrę su uždaviniu sudaryti ir išlaikyti taikius ir sėkmingus santykius tarp suverenių valstybių 20-tame amžiuje. Ar rimtai yra siūloma, kad mes turėtume pamėginti atstatyti tų kraštų nepriklausomybę, prieš Sovietų Sąjungos norus? Ar rimtai turima tas tikslas?

Prof. S a v o r y :

-Jei garbingasis džentelmenas tą klausimą taiko man, aš pasakysčiau, kad mūsų garbės reikalas yra nenurinti dėl to, kas ten šiuo metu vyksta.

P. M a y h e w :

-Čia atsakymas į klausimą, kurio aš nesu davęs. Klausimas, kurį aš stačiau, buvo, ką iš tikrųjų gerb. atstovas mano mes turime daryti? Jis yra pasakęs kalbą iprastiniu pasipiktinimo tonu, bet pasipiktinimas nesudaro užsienių politikos; kad ir kaip jūs nuoširdus esat, jums reikia daugiau, negu pasipiktinimo, jei jums tenka stoti prieš šios problemos faktus, o aš negirdėjau jokio prasmingo, atsakomo, konstruktyvaus siūlymo, ko iš Jo Didenybės Vyriausybės yra pageidaujama šioje problemoje padaryti.

-Buvo užsimita apie deportacijas iš Baltijos Valstybių. Tai gera iliustracija. Mes buvome skatinami deportacijas iš Baltijos Valstybių sustabdyti arba sugrąžinti į Baltijos Valstybes deportuotuosius. Šiame punkte neturiu pakankamai patikimo parodymo, tačiau jeigu atėjusieji į Londoną prašymai ir būtų teisingi, Sovietų Rusija tatau neabejotinai traktuotų kaip

32

visiškai savo vidaus jurisdikciją; neabejojamai jie sakyty, kad mes neturi-
jokios teisės bet kokiai oficialiai intervencijai, ir aš netikiu, kad pada-
rius šiuo klausimu bet kokius pareiškimus, jie turėtų nors mažiausio efek-
to. Niekas neturėtų, niekam nereikėtų manyti, niekas nei mano, kad Britų
Vyriausybė yra indiferentiška ten, kur civilinės laisvės yra pavojuje. Mes
labai giliai vertiname civilinės laisvės, ir tvarkydami užsienių reikalus
praeitaisiais dvejetainiais metais mes pastoviai veikiamė sandėryje su demokra-
tiniais principais ir rodėme savo pagarbą civilinėms laisvėms. Mums tenka
atsižvelgti ne tik į tu pranešimų apie deportacijas teisingumą, ne tik tie-
sos ir naudos daryti išėjimus dėl jų, bet ir kokio efekto, jei tokio is
viso būtų, tie išėjimai turėtų, jei mes juos padarytume. Ar negalėtų jie
visiškai priešingo efekto padaryti, kaip mūsų norimasis? Mano nuomonė yra
ta, kad jie neturėtų jokio efekto, o jei koks ir būtų, tai būtų blogas
efektas. Visai lengva žaisti Palmerstono žaidimą opozicijos suoluose, bet
atsakinga vyriausybė tokio reikalo turi imtis atsakingu būdu.

-Gerb. Oxford'o Universiteto atstovo, sir A. Salter, ir gerb. Devi-
zes atstovo buvo paliestas taip pat išvietintų asmenų klausimas. Aš visi-
škai prisidedu prie to, ką gerb. džentelmenas, Burgess senjoras Oxfordo Uni-
versiteto, pasake. Ir aš, kaip ir jis, buvau apžiūrėti išvietintųjų Balti-
jos asmenų stovyklų Vokietijoje. Aš visiškai pritariu tam, ką jis sakė apie
puikią Baltijos išvietintųjų asmenų dvasią ir rįžtumą stovyklose. Taip pat
reiškiu pagarbą tam dideliui darbu, kurį ten yra atlikę Britų ir UNRRA
tarnautojai. Man rodos, mes turime suprasti svarbą to darbo, kurį mes ten
padarėme ir kurį dar vis darome. Jis paminejo mokymą ir gerą tvarką. Jis ne-
paminejo Baltų Universiteto, kuriam galimumas mes davėme. Mes šutinkame,
kad tie žmonės, kurie negali grįžti į Baltijos Valstybes, turėtų turėti
tiek vilties, kiek mes jos galime duoti. Mes norime pagelbėti jiems sugriž-
ti į Baltijos valstybes, jei jie nori važiuoti; bet tiek pračityje tiek da-
bar mes sakome, kad mes neveršime jų priešų pačių norus grįžti.

-Baigdamas pasakau, jog mes tikrai suprantame, kad tai yra ne tik
politinė bet ir humaninė problema. Jei galėčiau taip išsireikšti, gal būt
tik priešas galėtų pasakyti, kad garbingojo Karalienės Universiteto atsto-
vo kalba turėjo kurių nors politinės tendencijos žymių; kai tatai yra at-
skirta, aš pasakyčiau, kad ten yra tikra Baltijos Valstybių tautoms simpati-
ja. Mes taip pat turime simpatijos tų valstybių tautoms, mes rūpinamės ir
norime padaryti visa, ką mes galime, joms padėti. Simpatijai rodyti yra du
Būdai. Praktinis būdas ir visiškai nepraktinis. Mes pareiškiame, kad mes el-
name siomis aplinkybėmis geriausių galimų kelių, bet griebtis piktinimosi,
energingo protesto, aš beveik galėčiau pasakyti, neatsakingos pažiūros, ku-
rios griebiasi garbingasis Karalienės Universiteto atstovas, neduoda jokios
naudos Baltijos tautoms, jokios naudos Britų interesams Baltijos Valstybė-
se ir jokios naudos Britų interesams Sovietų Rusijoj.

Toks buvo Užsienių Reikalų ministerio pavaduotojo, pasekretoriaus
M a y h e w atsakymas. Po to dar sekė kelios pastabos dėl Britų interesų
/buvusių istaigų, įmonių ir investacijų/ Baltijos Valstybėse ir kelios re-
plikos dėl formalinės pripažinimo d e j u r e procedūros. Pastaruoju
klausimu pasekretoriaus M a y h e w buvo pareikšta, kad, prieš eidama
prie to pripažinimo, Britų vyriausybė turi turėti savo dominijų prita-
rimą. Turedama toki pritarimą Britų vyriausybė turinti teisę padaryti savo
sprendimą prieš keldama tą klausimą parlamente.

/ Paruošė K. M. /

L I E T U V O J E

IŠ TARYBINES SPAUDOS

Ne auga komunistų partija. /"Tiesa" nr 53, 4. 3. 1947/.

Valstybinio statybos tresto Nr. 1 pirminės organizacijos sekretorius drg. Šalasovas neneigia, kad jo vadovaujama organizacija visiškai neauga.

...Per paskutiniuosius mėnesius ši pirminė partinė organizacija nepriėmė nė vieno žmogaus į partiją...

...Susirinkimai, politiniai pasikalbėjimai, paskaitos čia labai retas dalykas. Nustojo veikti ir politinio lavinimosi rateliai.

Ne geresnė padėtis yra ir Vilniaus rajono energijos valdybos pirminėje partinėje organizacijoje. Iš daugiau kaip 250 darbininkų, dirbančių Vilniaus rajono energijos valdybos sistemoje, daugiau kaip pusė dirba toje pačioje vietoje po 2 ir daugiau metų. O vis dėl to partinės organizacijos augimo nėra.

...Vilniaus energijos valdybos pirminės partinės organizacijos sekretorius yra drg. Tallikovas.

Didesnė dalis komunistų dirba kaip tik valdybos aparate, o netarpiškai dirba gamyboje tik keletas, tai jie, aišku, nesugeba apimti savo įtaka visų darbininkų. Tokiu būdu ir negali būti kalbos apie partinės organizacijos augimą, nes komunistai su žmonėmis nedirba, nesantykiauja su jais jų nemato ir neįskelbia.

...Sveikatos Apsaugos Ministerijos pirminės partinės organizacijos sekretorius drg. Beliajova visiškai ramiai prisiipažįsta, jog ji per paskutiniuosius mėnesius iš viso nesirūpino priėmimu.

Tenka pastebėti, kad partijos eilių augimas visoje Vilniaus miesto Dzeržvinskio rajono partinėje organizacijoje dar toli graž yra nepatenkinamas.

Partinės mokyklos veikia blogai. /"Tiesa" Nr. 38, 13. 2. 1947/.

VKP/b/ Centro Komitetas savo nutarime 'Dėl partijos augimo ir dėl priemonių partiniam - organizaciniam ir partiniam - politiniam darbui su naujai įstojusiais į VKP/b/ sustiprinti' įpareigojo partines organizacijas apimti marksizmo leninizmo mokymusi visus komunistus, nuolat rūpintis propagandinio darbo aukštu lygiu, jo bolševikiniu idėiskumu bei principiskumu.

Pagal VKP/b/ OK programą vakarinių partinių mokyklų klausytojai mokosi 'VKP/b/ Istorijos Trumpąjį Kursą', TSRS ir LTSR penkmečio planus liaudies ūkiui atkurti ir išvystyti, TSRS ir užsienio kraštų geografiją, o taip pat partinio ir tarybinio darbo klausimus. Programa apskaičiuota 8-10 mėn., pravedant 1-2 užsiėmimus per savaitę.

Vakarinės partinės mokyklos turi teikti didelę pagalbą partiniam ir komjaunimo aktyvui keliant teoretinį lygį, pratinant juos savystoviai mokytis, išgyvant partinio - organizacinio ir partinio politinio darbo patyrimą.

Tačiau daugumoje apskričių darbas vakarinėse partinėse mokyklose dirbamas visiškai nepatenkinamai. Šiaulių apskr. partinėje mokykloje užsiėmimai rengiami vieną kartą per mėnesį. Panašiai yra Rokiskio ir Marijampolės apskr. Vakarinėse partinėse mokyklose, kur užsiėmimai vyksta labai retai ir su didelėmis pertraukomis. Tauragės ir Utenos partinėse apskričių mokyklose per tą laiką pagrindiniai pasikeitė klausytojų sudėtis ir dabar jos turi pradėti programą nuo pradžios. Visiškai neveikia vakarinės partinės mokyklės Ukmergės apskr."

34

K o v a p r i e š "b u o ž e s". /"Tiesa", Nr 55, 6.3.1947/.

"Buožės sugebėjo Tauragėje išsisukti ir nuo finansinės tarybų valdžios politikos. Dėl apskrities partinių ir tarybinių darbuotojų taikstymosi su buožių sabotažu, buožės paliko skolingi valstybei apie 5 milijonus rublių".

"Apskrities vadovai taip pat nesugebėjo sutramdyti buožinio sabotažo miško paruošas vykdant."

"Prie viso to reikia dar pridėti, jog Tauragės partinės ir tarybinės organizacijos leido buožėms įlisti į tarybinį aparatą. Buožės ir jų pataikūnai išsikverbė į tarybinių įstaigų aparatą, buožės ir jų pataikūnai šeiminkavo kooperacijoje, buožės buvo apskrities vykdomajam komitete ir apylinkėse. Prilindę į apskrities įstaigas priešiški elementai griovė visą darbą apskrityje. Argi nuostabu, kad apskrities darbo valstiečiai labai dažnai negaudavo nei žibalo, nei druskos, nei degtuko."

"...Lenino lozungo esmė, - rašo draugas Stalinas, - yra ta, kad jis nepaprastai tiksliai nusako partinio darbo kaime trilypių uždavinį, išreikštą viena suglausta formule: a/ pasirem k varguomene, b/ susitark su vidutiniuoju valstiečiu, c/ nei minutes nesiliauk kovojęs su buože."

D r g. G e d v i l o s p r i a i p a ž i n i m a i i r n u s i s k u n d i m a i T S R S A T p o s e d y j e. /"Tiesa", Nr 47, 25.2.1947/ "...Mes atėjome į mūsų pirmojo penkmečio pirmųjų metų pabaigą su teigiamais rezultatais. Bendroji pramonės produkcija, palyginti su 1945 m., 1946 metais pakilo 57,5%, 1947 metų pradžioje respublikos pramonės produkcija visumoje pasiekė beveik du trečdalius prieškarinio lygio, kai tuo tarpu prieš dvejis metus gamybos lygis tesudarė vos 25% prieškarinio lygio."

"Palyginti su 1945 metais durpių iškasimas padidėjo 2,5 karto ir beveik pasiekė 1939 metų lygį."

"Baigti atstatyti okupantų sugriautas cukraus fabrikas Marijampolėje, faneros fabrikas Klaipėdoje; prieš terminą atstatytas superfostato fabrikas Klaipėdoje; baigti atstatyti pagrindiniai 'Drobės' tekstilės fabriko korpusai Kauno mieste. Atstatyti 'Baltikos' konservų fabrikas Vilniuje, popieriaus fabrikas Verkuose."

"...Mes jau praėjoje sesijoje kėlėme klausimą apie tai, kad respublikai reikia suteikti didesnę pagalbą atkuriant energetikos ūkį, nes jis smarkiai nukentėjo okupacijos metu. Tačiau TSRS Elektrinių Ministerija, kurios žinioje yra pagrindiniai respublikos energetiniai pajėgumai, neužtikrino tų energetikos ūkio atkūrimo tempų, kurie buvo diktuojami susidariusių sąlygų ir kurie buvo nustatyti ypatingais vyriausybės nutarimais."

"TSRS Maisto Pramonės Ministerija taip pat neap rūpino savo įmonių Lietuvoje reikalingu kuro kiekiu. Tos įmonės tegavo akmens anglies 62% plano."

"Kaune stovi be darbo galingas popieriaus fabrikas dėl daugmotorinių įvadų stokos. Mašinų ir prietaisų gamybos ministerija, o taip pat sunkiosios mašinų gamybos ministerija nepriėmė užsakymų tiems įrenginiams pagaminti, o TSRS Valstybės Plano Komisija ligi šiol neduoda teigiamos išvados dėl tų užsakymų paskirstymo."

"Lietuvos TSR Ministerijų Taryba paruošė priemones gyvulininkystei atkurti bei išvystyti ir pateikė jas TSRS Ministerijų Tarybai apsvarstyti. Nėra abejojimo, kad TSRS Gyvulininkystės Ministerija, netarpiškai suinteresuotoji tų priemonių įvykdymu, turėjo operatyviškai reaguoti. Tačiau tikrovėje išėjo kitaip. Buvęs Gyvulininkystės ministras drg. Kozlovas, nepaisydamas pakartotinių respublikinių organų prašymų, kelis mėnesius nesvarstė mūsų pateiktų siūlymų. Praslinko beveik metai, o klausimas vis dar neįspręstas."

SOVIETA I LAIMEJIMO SVAIGULY

susidaryti

Red. past.: Pilnesniam vaizdui apie tai, kas ištiko dalį lietuvių rytinėse Vokietijos srityse, ir apie sovietų armijos elgesį, dedame šį aprašymą.

Gyvenau mažame Pamario ... X miestelyje 1945 m. kovo 10 d. Pas mus išbrovė sovietų tankai. Už miestelio dar tebestovėjo vokiečiai, šūviais sušaudydami sovietų veržimąsi ir dengdami saviškių atsitraukimą. Šūviai poškėjo, bet tankai miestelyje sustojo. Išlindę tankistai puolėsi į namus. Ne priešo ieškodami, bet kad pasipleštų, kad pirmieji geresnius daiktelius išsirankiotų. Priartėjo ir kiti. Pakilo visuotinas plėšimas. Ko negalėjo pasiminti, - daužė, draskė. Pro langus lėkė į gatvę kedės, knygos, indai patalai. Poškančių šūvių garsus nustelbė moterų maldavimas, spiežimas. Jie prievartavo namuose; ištrauktas į gatvę, gaudė kiti kareiviai ir čia pat gatvėje prievartavo, kitiems žygiuojant pro šalį ir kvatojantis, švilpiant. Ant riedančio vežimo keletas kareivių dalinosi moterų pusnuogę, leisgyvę. Pirmomis valandomis išlikusios slėpėsi rūsyse, rengėsi skarmalais, suodinosi veidus, kad atrodytų senesnės, šlykštesnės. Bet kareiviai nebuvo pretenzingi - jaunų, senų, neščių /net 8-9 mėnesių/, sergančių moterų buvo tas pat likimas, jei tik surado.

Atėjo į ligoninę. Atiminėjo laikrodžius ir brangenys ir iš ligonių. Vakare atvyko tariamai medicinos personalo nariai. Po "inspekcijos" pasirinko sau kai kurias moteris ir pareikalavo jas atvesti į jų pasirinktą kambarį. Tarp čia išprievartautų buvo 16-18 metų, sergančių skarlatina.

Su plėšimu, prievartavimu, beprasmisku naikinimu laimėtojai žygiavo toliau, lydimi to paties dejavimo ar siaubo tylos. Kas su nugalėtojais buvo priversti žygiuoti kartu, tiems kasdieniniai vaizdai atbukino jausmus, tie apsirato su šiurpia rytietiška naikinimo aistra ar su nuostabaus naivumo reiškiniais. Turėjau su abejingumu žiūrėti, kaip žygio metu Grosshasslow apylinkėse kareiviai paleido kulkosvaizdžių ugnį į salia kelio išsiskaidžiusią dvaro gyvuliukaimenę; kaip Pritzwalke naikino didžiulį iš Berlyno evakuotų vaistų sandėlį, suversdami ant gridų krūvomis įvairius vaistus, nors vaistų trūko net divizijos štabui, kitu metu labai juokinga būtų matant, kaip kareivis tarp suverstų vaistų batus tepasi žuvies taukais, kaip kitas kapstosi po patentikas ir sutiktą klausinėja: "A ne vidal tut sulfidina?" /ar nematei čia sulfidino - jis popuriarus sovietuose nuo lytinių ligų/; kaip Fuerstenberge puolėsi piaustyti odą nuo messerschmidtų, kad iš jos belaisviai jiems batus siūtų; kaip vielomis badė žemę, ieškodami pakastų daiktų, /ir sekmingai/; kaip karininkai vaikošiodavo, pasiramčiuodami nuo sienų nuplėštomis spagomis kaip lazdomis; kaip išmetęs indus pro langą raudonarmietis geria nusitvėręs už rankianos naktinį puoduką. Mačiau, kaip raudonarmietis stengėsi atsigerti, ikišęs galvą į klozetą, dešine ranka stengdamasis paleisti vandenį ir vis nusikeikdamas, kad sunku pasiekti. Girdėjau, kaip vietiniai kašubai teisinosi reikalaujantiems bolševikams, kad viską jau germanai atėmę. Net kai raudonarmietis paklausia: "A gdie to u vas ubornaja?" moterėlė mosiskuodama rankomis, atsakinėjo vis tą patį: "Zabrali niemcy, vsko niemcy zabrali"... Tik dabar iš tolo žiūredamas gali tai vertinti kaip anekdotus, o anuo metu tai buvo rūsti tikrovė...

Grižtu prie savo miestelio.

Su lietuviiais prie Oderio.

Vyrus areštavo ir varė pas komisarą. Labiau įtartinus, būtent, inteligentus griežtai tardė ir retai kurių paleido.

-Zabirai svoji vešči, - pareiškė man kareivis, atėjęs į ligoninę ir nusivare pas komisarą. Po trumpo tardymo išvarė su kitais pėscius į kaimyninį miestelį už 20 km. Ten uždare į rūsi, kur teko braidžioti po vandenį, nes jau buvo pavasario palaidinys. Vėl tardymas, ir po savaitės grąžino atgal... Tik palaikę pora dienų pėscius nuvarė į Dancigą /už 35 km./. Ten vyskupijos rūmų rūsyje mūsų supalpino kelis šimtus. Radau ten ir plk. G., nacių laikais kalintą Stutthofe, ir plk. Š. Po tardymo ir vėl į mažąjį miestelį. Ten turėjom iš vagonų krauti sprogstamąją medžiagą, į vagonus - karo grėbį. Pagaliau ir mus pačius pakrovė ir išvežė į Pomeraniją. Pakeliui išlaipino ir nuvarė į Stargardą. Suimtieji čia buvo susortiruoti. Jaunesnius lietuvius paėmė į kariuomenę ir tuoj paskyrė į fronto dalinius- į smogikus/sturmaviki/. Mane paskyrė taip pat į frontą kaip antros rūšies gydytoją.

Prie Oderio prastovėjom netol mėnesio. Kelius kartus buvo įsakyta Oderį forsuoti. Nepasisekė, iki nebuvo paspausta iš pietų. Tačiau prie Oderio daug kareivių žuvo, kai vokiečiai atidarė Spandau kanalo užtvankas. Tūkstančiai prigerė. Žuvo čia nemaža ir lietuvių.

Čia buvau sutikęs lietuvių, paimtų Lietuvoje į sovietų armiją 1944 ir 1945 m. Jų pasakojimu, atėję į Lietuvą sovietai įsakė vyrams registruotis. Kas tik registruotis atėjo, to jau ir nepaleido. Neėmė tik gydytojų, felčerių ir kitų nustatytų kategorijų specialistų. Buvo paimti tuo kart iki 36 metų amžiaus. Viso galėję būti paimta apie 20 000. Jie buvo išskirstyti į rusų kariuomenę, nors prie Klaipėdos, paskiau prie Karaliaučiaus kovojusi lietuviška divizija. Kas jai vadovavę, nepasakė. Tarp kitų esąs buvęs Motieka.

Vienas vaikinąs, paimtas jau 1945 m., kilęs nuo Telšių, pasakojosi mėtęs, kaip Skirsnemuneje mobilizavo vienuolius saleziečius. Jų namai buvę apsupti ir suimti visi jaunesni vienuoliai.

Perėję per Oderį jau movėme po 50 km. per dieną. Sustojom ilgiau Hagenow. Ten emė rinkti belaisvius ir atgabentus į Vokietiją darbams.

S o v i e t a i b e l a i s v i a i g r i ž t a p a s s a v i š k i u s

Daug rusų belaisvių buvo grąžinami iš anglų amerikiečių zonos. Grįžo susitvarkę ištisomis kuopomis. Karininkai su uniformomis, binokliais ir asmens reikmenimis, kurių anuo metu galima buvo pasiimti iš vokiečių. Kai kurie grįžo net automobiliais. Atvykusiems karininkams ... nuplėšė antpečius, tuo patim atėmė laipsnį, atėmė laikrodžius, binoklius, pinigus. Visiems, ar jie karininkai ar kareiviai, sukomandavo: "Stanovis po četyre" ir nuvarė į lagerį. Nepaisydami laipsnių visi turėjo skusti bulvės ir atlikinėti kitus stovyklos darbus, iki komisija kiekvieną skyrium ištardys, ir kam galima grąžins laipsnius. Tardymui prasidėjus, buvę belaisviai rusų kariai ne vienas korėsi, piovėsi, o po nakties būdavo ir papiautų. Piové, kad vienas kitó neišduotų buvę belaisvių stovykloje policininkais ar kitokiais "vyresniaisiais. Piovėsi, kurie daugiau pažinojo belaisvių likimą. Suomijos Rusijos kare. Jie pasakojo, kad niekas iš ano karo belaisvių negrįžo namo. Juos sovietai sulikvidavo.

Sovietų pažiūromis, belaisvis lygus tėvynės išdavikui. Tik praėjęs pro komisiją jis gali būti reabilituotas, gali būti grąžintas jam laipsnis. Ir čia buvo kapitonas Bankov, chirurgas, jis pakliuvo į nelaisvę 1944 m. Vokiečių paimtas tiesiog ligoninėje. Iš belaisvės pabėgo. Parbėgęs pas saviškius buvo degraduotas į eilinius ir pasiustas į frontą kaip "šturmavikas". Du kartu sužeistas jis išpirko savo "kalnę" ir atgavo chirurgo vietą.

Majoras Maļcevas, "dvilypis herojus", daugybės ordenu kavariėrius 1944 m. buvo numuštas su lėktuvu prie Berlyno. Iš nelaisvės pabėgo į anglų pusę. Kai grįžo iš anglų su pažymėjimais, su automobiliu, nebuvo į pareigas

grąžinamas, kol neatsiklausė Maskvos.

Vienas sovietų karininkas, džiovininkas pasisakė išbuvęs 3 mėnesius pas amerikiečius, kurie jį išnelaisvės išvadavę. Jis niekaip taip puikiai negyvenęs kaip pas amerikiečius, ir labai nusiminė, kai jį džiovininką, saviieji įgrūdė į barakus su visais kitais.

Wlasovininkai buvo teisiami iki 20 metų sunkiesiems darbams. Šaudyti - buvo praėjęs sezonas, nes esą reikalinga darbo jėgos.

Č i v i l i ū r e p a t r i j a c i j a

Atgabentieji darbams turėjo ilgai palaukti pereinamoj stovykloj, ligi galės būti grąžinti namo. Visas repatrijantų gabenamas traukinys, miške buvo sustabdytas ir apiplėštas. Kas pasipriešino, nušautas. Niekas negalėjo

būti grąžinamas, ligi nebuvo užtenkamai išklausinėtas enkavedistų. O klausinėdavo kaip ir kurįs iki dešimties kartų. Kol apklausinėjimas bus baigtas, turėjo gyventi lageryje. Vyrų buvo atskirti nuo moterų ir vaikų. Maitino - 150 gr duonos ir sriubos, rytą bei vakarą kava. Mažiems vaikams - jokio pieno. Mirė gausiai. Rodos, Witschtocke teko atsisveikinti su gyvaisiais ir Lietuvos cirkininkui Remezai.

Grąžinamieji į Rusiją negalėjo apsigyventi draudžiamose zonose - per 100 km nuo Kijevo, Charkovo, Odesos, Minsko, Maskvos, Leningrado.

Jau 1945 m. lapkričio mėn. buvo pradėta duoti leidimus vykti į Rusiją. Traikinius lydėjo stiprios sargybos, kurios vienos užimdavo 3-4 vagonus. Kėlionei davė po 200 gr duonos, 20 gr vokiškų konservų. Vagonan buvo grūdama po 70 žmonių.

Kartą man pasisekė - už litrą denatūrato gavau komandirvotę lydėti ešaloną su repatrijantais kaip gydytojas. Nuo Fuerstenbergo iki Poznanės važiuovom aštuonias dienas; vien per Berlyną važiuovom dvi dienas. Prie X miestelio su vienu ukrainiečiu mudu išsmukom iš traukinio ir pasijutom vėl laisvi. Grįžau į Pamarių ir laukiau naujos laimės, nors teko tris mėnesius formaliai badauti; paskutinius drabužius išpardavinėjant.

L i e t u v i ū r e p a t r i j a c i j a

Tūkstančiai lietuvių pabėgėlių iš Silezijos, Pomeranijos, Branderburgo, Meklemburgo, Rytpriusių buvo iškarto sovietų paimiti. Juos stipriai tardė ir rūšiavo. Ypatingai stipri kontrolė buvo inteligentams. Dalis senių buvo grąžinami/ mes tikėjom, kad į Lietuvą/, jaunimas buvo imamas į kariuomenę ir išvežamas. Buvo lietuvių, kurie grįžo ir iš anglų amerikiečių zonos. Tokie svarbesni surinkimo punktai buvo Torne, Graudenze. Kontrilės punktai dar buvo Vilniuje, Minske - ten iš naujo apklausinėdavo /Graudenze dar 1945 m. rudeni kalėjime buvo plk. G./

Didelė lietuvių dalis slapstėsi. Lenkai nevienodai laikėsi jų atžvilgiu. Iš Lietuvos atgabentieji lenkai, kurių daug buvo Goldapės, Alenšteino, Pomeranijos srityse, buvo nedraugiškai nusiteikę. Vietiniai lenkai dažnai parodydavo daug širdies ir palankumo. 1945 m. pradėjo visus svetimšalius registruoti. Pagal tuos sąrašus bolševikai ėmė ir lietuvių ieškoti. Ieškojo net vaiku po mokyklas. Vienoje mokykloje, kur mokėsi lietuvaite, mokytojas įsakė vaikams net nepažvelgti į tą pusę, kur lietuvaite sėdėjo, kai ateis enkavedistai, kad jos neišduotų... Gaude, "šukavo" apskritimis. Kas laikys - buvo paskirtos baudos. Buvo mėginama tarp pačių lietuvių surasti agentų, kurie išduotų užsislėpusius.

Didelis smūgis čia betūnantiems lietuviams, negavusiems Lenkijos pilietybės ir tautybės, tai sovietų mokestis lenkam už kiekvieną pristatytą užsienietį, - sovietai už tai grąžinsią po vieną išvežtą į Rusiją ar kitur lenką. Lenkai tuo būdu suinteresuoti gaudyti lietuvius.

Paskutiniu metu pasiekia žinios, kad apie Stolpą buvę suimta arti 1 500 lietuvių.

IŠVEŽPIEJI LIETUVIAI KRASNOJARSKO STOVYKLOJE

Iš Krasnojarsko lagerio/ stotis Rechioty, Kraslag, 7-tas lagpunkt, Nižnenajimskoje ap./trys lietuviai išsigelbėjo, išsirašydami į Sikorskio armiją. Dabar jie atsidūrė Anglijoje ir pateikė autentiškų žinių apie deportuotųjų padėtį minėtame lageryje.

Lietuvių jame buvo apie 1 800: profesorių, aukštųjų valdininkų, karininkų, advokatų, gydytojų ir t. t. Tarp jų ir buvęs Lietuvos prezidentas Antanas Stuginskis.

Deportuotųjų šeimos buvo paskirtos dar priešpasiekiant Sibirą. Moterims ir vaikams buvo paskirta kiek švelnesnis vadinamas "Laisvas išstėmimas" /volnaja SSilka/. Vyrai, su keliom išimtim, buvo paskirti į sunkiųjų darbų stovyklą prie Krasnojarsko. Šita kelionė į paskyrimo vietą truko kelis mėnesius. Tai žiauriausia kelionė, kokia tik gali sugalvoti NKVD agentai.

Atgabeng į šį pragarą, iš mūsų atėmė viską. Ne tik drabužius, laikrodžius, pinigus, brangenybes, bet ir peiliukus, skustuvėlius, visus metalinius daiktėlius. Nepaliko mums nei kryželių nei škaplierių.

Iš pirmosios dienos NKVD pareigūnai mums parėiškė, kad mes esame fašistiški šunės, atgabenti, kad čia padvėstume. "Ir jūs padvėsite čia visi. Jūs greičiau, jūs geriau jums ir mums."

Apręgti skarmalais, suskirstyti brigadomis buvome pradėti dvasinti. Turėjome sunkiai dirbti Sibiro taigoje. Darbas nuo aušros trukdavo iki nakties. Reikėjo tiesti naują geležinkelio saką ir jai paruošti reikalingos misko medžiagos.

Maistas buvo labai menkas. Kiekvieną dieną purvinių sušalusių bulvų sriuba. Jokios mėsos, jokių daržovių. Duonos dienai 400gr, bet prastesnės jau kažin ar būti ir begali. Ir tai visas maistas. Nakvoti turėjome barakuose, nešildomuose, be antklodžių, be matracų. Jei norėjai baraką pasišildyti, reikėjo parsinešti malkų iš už 3-4 km. Kad sušiltume, turėjome sugulę spausis vienas prie kito.

Po kelių tokio gyvenimo savaitių pradėjome tinti. Kūno paviršiuje pasirodė žaizdos. Mirtis pradėjo imti savo aukas. 1941 m. gruodžio mėn. kasdien mirdavo po 20 - 50. Negalėjome pakelti šalčio. Temperatūra buvo nukritusi iki 50 laipsnių žemiau nulio, o mes neturėjome šiltesnių drabužių nei pirštinių. Kiekvieną rytą rasdavom mirusių draugų, kurie iš vakaro tarp kitų buvo atsigulę gyvi. Mirusiųjų kūnų negalima buvo laidoti, nes žemė buvo išalusi. Lavonus sukraudavom lagerio kampe. Kiekvieną vakarą grįždami iš darbo turėdavome kelis draugus jau parsinešti, kurie buvo mirę darbo metu. Iš ryto scenos kartodavosi, ir mirusiųjų skaičius lagerio kampe augo. Jokios medicinos.

L e n k a i L i e t u v o j e

Kai karas baigėsi, sovietai daug lenkų buvo suėmę ir išvežę iš Pamaro. Kai kurie pakliuvo ir į Lietuvą. Teko sutikti jau grįžusių, dirbusių Šiauliuose prie Frenkelio fabriko atstatymo. Esą lietuviai juos sėpė, bulvių davė. Prie Šmito fabriko Kaune. Kiti dirbė Kuršėnų sovchozuose. Žmonių ten buvo labai maža. Arestų daug. Už pyliavas daug Šiaulių kalėjime sėdi. Partizanų gimines naikina. Slaptos spaudos net jiems buvo duota.

R y t p r ū s i u o s

Fabrikai daugumas išmontuoti ir išvežti. Vokiečiai taip pat išvežti į Rusiją. Palikti tik specialistai prie likusių fabriků. Moterys daugumas apkrestos lytinėm ligom. Karaliaučiaus apylinkėj likę gyventojai apie 20%. Sudaryti kolchozai. 1945 m. jiems apdirbti buvo gabenami darbininkų transportai iš Meklemburgo ir Pomeranijos. Atgabentųjų iš Rusijos dar nepakanka, nors jų skaičius nuolat didinamas, iš Prūsijos darant Rusiją.

39

ninės pagalbos tokiomis sąlygomis nebuvo.

Čia pasmerktųjų solidarumas buvo nuostabus. Jaunesnieji ir stipresnieji visą laiką padėdavo silpnesniesiems, ypač atliekant kasdieninio darbo normą, kad nebūtų nutrauktas už atliktą normą skirtas maistas. Nepaisant šio pragariško gyvenimo tarp lietuvių nepasitaikė nė vienos savižudybės.

Apie 1941 m. Kalėdas daugumas deportuotųjų, kurie buvo atgabenti su kiu su mumis, jau buvo atsiskyrę išgyvąj. Nė vienas lietuvis nebuvo išėjęs iš lagerio gyvas.

Buvęs Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis mirė 1942 m. sausio mėn. Kai NKVD agentai patyrė, kad tai Lietuvos prezidentas, sugalvojo jam specialius persekiojimus ir paniekimus. Su heroizmu Stulginskis pakėlė visus kankinimus ir tarp suimtųjų jo vardas pasiliko visada garbingas.

K o t l a s, kur buvo nukankintas vienas iš itakingiausių lietuvių visuomenėje žurnalų /"Židinio"/, paskum dienraščio /"XX Amžius"/ redaktoriaus Dr. Ign. Skrupskelis, gyvenimo sąlygos taip pat paaiškėjo: reikėjo tiesti geležinkelį, darbo valandų 12 per dieną. Valgyti pagal atliekamą darbo kiekį. Žiemą taip pat apie 50 laipsnių šalčio. Drabužiai menki- gauti vietoje, nes savus vėjus atėmė. Dr. Ign. Skrupskelis vieną vakarą grįžo iš darbo pavargęs ir susalęs. Atsigulė. Staiga paragino į darbą. Jis nespėjo atsikelti. Prižiūrėtojas čiupo ir patraukė žemėn užkojęs. Krisdamas ant gulio "antrojo aukšto" pataikė galva į susalusią kietą žemę ir notrukus mirė.

/atkelta iš 34psl./

B a n k r u t u o j a. tarybiniai ūkiai dėl blogo r u s ų d i r e k t o r i ų š e i m i n i k a v i m o /"TIESA" Nr. 56, 7.3.1947/

"Kretingoje buvo atkurtas tarybinis ūkis. Jo laukai aprėpia simtus hektarų žemės. Pagrindinę bazą sudaro žemė darbo žmonių išnaudotojo grafo Tiškevičiaus.

1946 m. atėjo vadovauti Kretingos tarybiniam ūkiui tūlas S e m i o n o v a s.

Štai imkime žemės ūkio prievolių valstybei klausimą: mėsos, pieno paruošas.

Kretingos tarybinis ūkis visur paskutinėse eilėse.

...Pasipelnyti, gerai pavalgyti - štai kodėl atėjo į šį ūkį. Jis pats yra stambiausias valstybinio turto svaistytėjas. Tik pradėjęs eiti direktoriaus pareigas penkiųsavaičių bėgyje papiovė asmeniškams reikalams du stambius raguočius ir šešias avis.

Direktorius griebėsi kirsti parką. Ir dabar Kretingos tarybiniame ūkyje naikinamos simtametis parkas: kertami klevai, topoliai, kedro pušys ir kiti retai pasitaikantieji medžiai. O iš puošnaus pušų gojolio prie Darbėnų vieskelio - tik kelmai liko.

Nejautresnis jis ir ūkio darbininkų reikalams. Į kiekvieną jų priekaišta- kodėl jis negauna už darbą jiems priklausancio duonos, kodėl laiku neišmokamos algos, kur dingsta jiems išskirta druska, žibalas, medžiaga drabužiams, jis šiurkščiai atsako: 'Aš čia šeimininkas ir jūs nesikiskite į ne savo reikalus.'

Tiesiog nuostabu, kaip tokio 'šeimininkavimo' nemato partijos ir vykdomasis Kretingos apskrities komitetas ir kodėl neužkerta tam kelio."

VOKIETIJA

S u s t i p r ė j o s o v i e t ū s p a u d i m a s p r i e š DP. Sovietai sustiprino propagandą ir diplomatinį spaudimą, kad tremtiniai būtų priversti grįžti. Į visus lagerius siuntinėjami tarybiniai laikraščiai, Poleckio atsišaukimai ir brošiūros apie rojų sovietiniuose kraštuose. Kai kur rodomos sovietinės filmos, lankosi sovietų karininkai. Ant stovyklų sienų išklijuojami rašyti ar piešti plakatai. H.Q. European Command išakė garbiakalbiais, iškabom ir kitom priemonėm paskelbti visuose DP centruose, kad grįžtantieji gaus 60 dienų maisto davinių, kad šis davinys bus duodamas tik ligi birž. 15 d., todėl DP turi pasiskubinti "namo".

Paul Edwards, amerikiečių zonos UNRRA direktorius, pareiškė, kad jis sutinkąs su rusų kaltinimais, jog lenkų, ukrainiečių, baltų ir jugoslavų repatriacija yra kliudoma antisovietinio elemento DP stovyklose. "Mes sutinkame su rusais. Mes remiame jų reikalavimus". Pabrėžė Edwards.

DP stovyklose p. Edwards suranda kažkokias antirepatriacines grupes. Jis sako:

"Šios antirepatriacinės grupės nėra demokratinio proceso padarinys, bet daugiausia liekanos prieškarinių režimų, kuriose atsispindi nacių ir fašistų koncepcijos. Jos yra prievartos grupės, linkusios į karingą brutalumą ir terorą, užgniaužti laisvą kitų stovyklos narių apsisprendimą."

UNRRA ir armijos sutarta programa antisovietinius lyderius sukonzentruoti stovyklose specialiai "kietasprandžiams nerepatriuojamiems". Repatriacijos propaganda bus vykdoma rytu vyriausybių karininkų.

Edwards pareiškė, kad UNRRA skatina repatriaciją dėl menkų vilčių tremtinius plėtesne skale įkurdinti kituose kraštuose. "Armija gi skatina repatriaciją iš naujo atsižvelgiant į faktą, kad jos pirmutinis uždavins yra Vokietijos ir jos ūkinio bei politinio gyvenimo atstatymas."... "Šių ne produktyvių ir svetimų tautinių grupių buvimas Vokietijoje sudaro problemą, kuri komplikuoja armijos planus."

T r e m t i n i ū m o k y k l a .

B a l t i j o s U n i v e r s i t e t a s . Universiteto prezidentas prof. Gulbis vyksta į Angliją pasiinformuoti dėl tolimesnio universiteto likimo ir galimo persikėlimo Anglijon. Anglų istaigos dėl baltų kultūrinių istaigų perkėlimo Anglijon noriai kalbasi, bet nieko konkretaus nepasako. Gėdai, kad universitetas bus panaikintas kol kas, atrodo, neturi pagrindo. Yra prašoma, kad universitetas galėtų važiuoti paskutiniaisiais transportais, tad turima dar gražaus laiko. Šiuo metu baigiamas pavasario ir tuoj bus pradėtas vasaros semestras. Nepaprastai pablogėjusios studentų gyvenimo sąlygų pakenkė daugelio sveikatai. Vienoje TBC ligoninėje vykusio rentgeno peršvietimo metu daugeliui prisiėjo daryti plaučių nuotraukas. Bijomasi, išaiškinus nuotraukas, rasti daug žioma sergančių.

Gegužės pirmomis dienomis iš universiteto į Angliją išvyko maža grupė studentų. Išvykstantiems buvo surengtos gražios išleistuvės. Lietuvių

studentų reikalams atstovauti Anglijoje paprašytas stud. H. Survila.

E r l a n g e n a s . Šiame amerikiečių zonoje esančiame universitete studijuoja apie 100 lietuvių studentų. Universitetas buvo vienas iš pirmųjų, kuriame po karo audros pradėjo burtis lietuviškas akademinis jaunimas. Studijavimui sąlygos mažame ramiam Erlangeno miestelyje labai patogios, tad ir studentai čia uoliai studijuoja. Gyvena stovykloje įrengtame bendrabuty. Universitete skaito paskaitas ir vienas lietuvis dr. Cirtautas.

Šiais metais vykęs universiteto valymas palietė daug mokslininkų, buv. nacių Nekurios katedros dar ir dabar neužimtos.

F r a n k f u r t o U n i v e r s i t e t a s . Čia studijavusių lietuvių nemažas skaičius sumažėjo iki 145. Dalis studijavusių išstojo po semestrinių egzaminų, dalis dėl įvairiausių trukdymų nuėjo tarnauti į UNRRA įstaigas, dalis emigravo. Daugiausia studijuojančių filosofijos fakultete.

UNRRAi bendrabutį uždarius studentai gyvena privačiai. Dalis į paskaitas važinėja iš Hanau stovyklos. Keliolika studentų maitinasi iš vokiškų kortelių ir gyvena labai sunkiai. Nežiūrint visų sunkumų darbo nuotaika labai pakilusi. Piniginiai studentai šelpiami BALFO.

Semestru prasidėjus išrinktos naujos valdybos pirmininku yra stud. mat. Pranas Grušauskas.

Frankfurte yra Rajoninė Lietuvių Studentų Atstovybė, kuri apima 8 universitetus, kuriuose mokosi 545 lietuviai studentai.

24 n a u j i l i e t u v i a i j ū r i n i n k a i . Pirmoji lietuvių jūrininkų mokykla Flensburge baigė pirmuosius mokslo metus. Diplomus gavo 8 mechanikai ir 15 navigatorių. Be to vienas lietuvis, atvykęs iš jūrininkų mokyklos Italijoje išlaikė egzaminus eksterhu. Balandžio 26 d. jauniejiems jūrininkams buvo iškišmingai įteikti diplomai.

Mokyklai daug rūpesčio suteikė jūrininkų plaukiojimo stažavimas. Stažavimas svetimuose laivuose atrodė bus sunkus, o lietuviai neturėjo nuosavų laivų, kaip kad latviai. Jūrininkų mokykla deda pastangų gauti Lietuvos jūrinį laivą "Venta", kuris dabar yra Vokietijos vandenyse.

R a g i n a b a i g t i s t u d i j a s . Anglų zonos kai kurių universitetų DP studentai gavo paraginimus greičiau baigti studijas, girdi, dabartinė būklė ilgai nesitęs ir studentams teks ištraukti į praktišką darbą, kuris užtikrins pragyvenimo šaltinį.

M a ž i n a m a s u ž s i e n i e č i ū s t u d e n t ū s k a i č i u s . Vokiečiai, įgydami vis daugiau teisių, stengiasi atsikratyti užsieniečių. Šiuo metu atėjo eilė ir studentams. Kai kurių vokiečių universitetų vadovybės pareiškė, kad užsieniečių studentų skaičius turės būti sumažintas vienu trečdaliu. Jau anksčiau didelis skaičius užsieniečių studentų buvo išbrauktas iš Tuebingeno universiteto, dabar gi seka kiti universitetai.

Sunkumai daromi ne tik norintiems naujai įstoti, bet ir baigiantiems. Daugelyje vokiečių universitetų studentai, prieš laikydami baigiamuosius egzaminus, turi pasirašyti pasižadėjimus, kad atsisako dirbti profesinį darbą Vokietijoje.

F l o s s e n b ū r g o K Z k a n k i n i a i l i e t u v i a i . Pakutiniu metu lietuviškuose Vokietijos laikraščiuose daug rašoma apie mums dar mažai girdėtą Flossenburgo KZ. Šioje stovykloje, esančioje akmens skaldykloje prie Čekoslovakijos sienos buvo nukankinta 52.000 žmonių.

kurie į ją buvo suvežti iš visų Europos kraštų. Lietuvių tauta čia sudėjo baisią auką. Yra nustatyta, kad Flossenburgo KZ buvo nužudyta: 26.430 rusų, 17.546 lenkai, 5964 vokiečiai, 4.771 prancūzas, 3.784 čekoslovakai, 3.413 italai, 3.132 žydai, 2.480 lietuvių, 2.140 jugoslavų, 1.693 belgai, 1.162 olandai, 672 vengrai, 450 graikų, 20 danų, 14 norvegų, 14 ispanų, 9 anglai ir 2 amerikiečiai. Lietuvių sudėtos aukos sudaro čia didžiausią procentą. Nors nukankintųjų skaičius didžiausias rusų ir lenkų, tačiau, atsižvelgiant į tų tautų ir lietuvių tautos dydį, tenka pripažinti, kad ši stovykla liks mums liūdnu priešinaciškų kovų paminklu.

Flossenburgo KZ kankiniai pagerbti 1947 m. gegužės mėn. 25 d., dalyvaujant Amerikos kariuomenės atstovams, karinių misijų delegatam, Bavarijos ministeriam, aukštiesiems dvasiškiams, Flossenburgo KZ išlikusiems gyviems kaliniam ir tūkstantinei miniai atvykusių dalyvių.

Iškilmės prasidėjo vainiku padėjimu prie paminklo žuvusiems. Vainikus padėjus, įvyko visų tikiųjų aukštųjų dvasininkų laikomos pamaldos. Katalikų pamaldas laikė tremtinys vysk. V. Padolskis. Po pamaldų vysk. Padolskis pasakė pamokslą anglų, prancūzų, vokiečių ir lietuvių kalbom. Pamokslo klausėsi apie 12.000 klausytojų. Pamokslą, kuriame buvo pasmerktas totalizmas, nešas tautom ir žmonėm vergiją, turėjo išklausyti ir Sov. S-gos karinė delegacija.

Vėliau kalbėjo armijos atstovai ir visų karinių misijų delegatai, Bavarijos min. pirmininkas ir kit. Iškilminga eiseną visi nusileido į mirties slėnį, kur yra krematoriumas ir kartuvės. Čia supiltas bendras visų nukankintųjų kapas. Tautų atstovai gavo teisę pastatyti paminklines lentas bei paminklus. Lietuvių paminklinė lenta jau stovi prieš krematoriumo duris.

Į KZ iškilmes Flossenburge bugo nuvykusi ir didelė lietuvių kacetininkų delegacija, kuri per vietos ir užsienio spaudos atstovus padarė tokio turinio pareiškimą:

"Lietuvių tauta yra viena iš nedaugelio Europos tautų, kuri nesutiko sudaryti vokiško legiono kitom tautom naikinti ir kaip tik dėl to turėjo sukloti pačių geriausių aukų - 21.000 žuvusių kacetuose ir kalėjimuose ir 12.000 išėjusių į laisvą, bet fiziškai palaužtų kankinių. Jų visų vardu pareiškiame, kad mūsų kova dėl teisingumo ir tautos laisvės yra nebaigta. Aukų skaičius šiuo metu Lietuvoje siekia dešimteriopai daugiau, negu čia paminti nacių persekiojimo aukų skaičiai. Šitos aukos, šitas nekaltas kraujas šaukiasi dangaus prieš klastą, kerštą ir neteisybę. Ir mes, kurie turėjome būti sudeginti krematoriumuose, likome gyvi ne tam, kad tylėtume ir rankas sudėję lauktume. Pati Apvaizda, kuri mums dar leido gyventi, įpareigojo šaukte šaukti į pasaulio gerąją sąžinę ir pačiom dar neužgijusiom žėizdom reikalauti, kad neteisybė būtų sunaikinta, žiaurumai pašalinti, žmogaus ir tautų pavergimas pastatytas prie gėdos stulpo.

Pasmerkimas tironam!

Amžinoji garbė žuvusiems kankiniams!

Laisvė pavergtom tautom!"

Lietuvių kacetininkams yra perduota urna su nukankintųjų pelenais. Norima ją perkelti į JAV.

Rusai ir šiuo atveju norėjo apgauti pasaulį, nukankintuosius lietuvius priskirdami prie rusų aukų skaičiaus, deja, ta jų suktybė nepavyko.

DP civilinė gvardija. "New York Times" buvo išspausdinęs platų straipsnį, pavadintą "DP civilinė gvardija - raktas į okupaciją, kuriame gražiai pasisakoma iš DP sudarytų civilinių, ypač baltų, kuopų. Sakoma, kad šių kuopų narių skaičius kai kuriose vietose yra praukęs amerikiečių reguliarių kariuomenės skaičių, būtent, Nuernberge ir Manneime. Civilinė gvardija atlieka šimtus įvairiausių darbų, kurios anksčiau

atlikdavo amerikiečių kariai. Jie nešioja šautuvus, bet neturi teisės turėti kitokių ginklų.

Tai yra toji gvardija, prieš kurią protestavo Lenkijos vyriausybė ir kurią Maskvos konferencijoje minėjo Molotovas. Kuopos kaltinamos antirepatriacinė propaganda, tačiau bet kokia politinė veikla tose kuopose paneigiama, nors jų antikomunistinis nusistatymas visiems yra žinomas. Čia yra daug žmonių, kurie anksčiau yra tarnavę reguliariuose Lenkijos ar Baltijos valstybių kariuomenėse. Prieš apmokant DP yra tikrinami, kad eliminavus visus, kurie kovojo prieš sąjungininkus. Lenkų mažai nukenčia, bet apie 10% lietuvių, 50% latvių ir 90% estų 19-35 metų amžiaus grupėje yra išskryninguojami.

Brig. gen. Leroy H. Watson, civ. gvard. kuopų steigėjas, pareiškė, kad "DP civ. gvardija yra nuostabus laimikis Dedei Samui". Nors lenkai yra laikomi neramiais, bet jo baltai, kaip jis pareiškia, yra kietai dirbą, sąžiningi ir paklusnesni negu amerikiečiai. Be to JAV jie mažai kaštuoja. Gen. Watsonas organizuoja jiems klubus, varžybas ir bando traktuoti juos beveik kaip amerikiečių dalinius.

Šitaip reiškė amerikiečiai pasitenkinimą savo pagalbininkais, tačiau, sovietams padarius demarsą, tolimesnis kuopų formavimas dabar yra jau sustabdytas, lenkų kuopos paleidžiamos, palikta kol kas tik kelios civ. gvardijos baltų kuopos, bet ir jų tolimesnis likimas yra neaiškus.

A t s a k y m a s l i e t u v i a m s t r e m t i n i a m s .
Lehrte /Britų zona/ stovyklos gyventojai š.m. kovo 10 d. buvo pasiuntę "Britų Sąjungai Europiečių laisvei Ginti" memorandumą Pabaltijo kraštų nepriklausomybės atstatymo reikalu. Dabar į memorandumą gautas atsakymas, kurį pasirašė sąjungos pirmininkė kunigaikštystė Atholl ir Chichesterio vyskupas Duncan Ton. Rašoma:

"Brangūs ponai, Atsakydama į Jūsų laiškus, kuriuose tiek daug iš Jūsų tautiečių esu gavusi, noriu Jums pasakyti, kaip giliai aš ir mano bendradarbiai Britų Sąjungos Europiečių Laisvei Ginti Jus atjaučiame... Mūsų vice pirmininkas Chichesterio vyskupas pajudino Jūsų reikalavimą mūsų viešame susirinkime 1945 m. sausio mėn. Ir nuo to laiko mes darome viską, kas galima, išaiškinti žmonėms apie Jūsų valstybių padėtį. Mes nuolat palaikome ryšį su Jūsų ambasadoriais, iš kurių mes nuolat gauname informaciją, o taip pat mes dažnai Jus minime mūsų savaitiniame spaudos biuletenyje, kurį leidžiame nuo pereinamųjų metų. Paskutiniomis savaitėmis esame padarę ypatingų pastangų Jūsų reikalus patiekti savo vyriausybei ir viešumai, ir mes tikime, kad greitai laiku įtakingų asmenų pasirašytas laiškas pasirodys "Times", kuriame bus pareikštas protestas prieš bet koki būdą pripažinti aneksiją de jure." /Tėviškos Garsas 1947.V.9./

L T B V y r . K o m i t e t o m e m o r a n d u m o a t g a r s i a i . Š.m. kovo mėn 7 d. LTB Vyr. Komitetas buvo pasiuntęs prezidentui Trumanui ir Kongreso pirmininkui memorandumą tremtinių į JAV išsileidimo reikalu.

Dabar yra gautas iš Kongreso pirmininko Joseph W. Martin Jr. laiškas, kuriuo tvirtinama memorandumo gavimas ir pranešama, kad jis yra įteiktas atitinkamai Kongreso komisijai. /"Tėviškos Garsas" 1947.V.9./

P i r m i e j i D P i B r a z i l i j a . Pirmasis išvietintų asmenų kontingentas š.m. gegužės mėn. 2 d. laivu "Gen. Sturgis" iš amerikiečių zonos išplaukė į Braziliją. 860 DP, daugiausiai baltai, buvo parinkti tarpvyriausybinių pabėgėlių komiteto iš savanorių, turinčių žemės ūkio srityje patyrimo. Emigrantams buvo leista kartu pasiimti ir jų šeimos narius.

44

Emigrantai išlips Rio de Janeiro uoste, kur jiems bus suruošti orientacijos kursai ir vėliau bus leista pasirinkti ūkius, kuriuose jie norės dirbti. Kelionėje juos lydi Tarpvvyriausybinio Pabėgėlių Komiteto pareigūnai ir 11 DP medicinos tarnautojų. /"Žiburiai" 1947.V.24/

B a l e t o p r e m j e r a, kuri įvyko Kasselio lietuvių teatre "Laisvė", statant vieno veiksmo lietuvišką baletą "Subatos vakarėli. Libretto P. Maželio. Svarbiausiose rolėse dalyvavo Kauno Didžiojo Teatro baletos solistai A. Šlepetytė ir A. Liepinas.

ANGLIJA.

P a b a l t i j o k o n s u l a i p a s i t i k o a t v y - k u s i u s. "Išeivių draugas" jau duoda šiek tiek žinių apie į D. Britaniją atvykusius lietuvių vyrus. Pirmosios partijos atvyko iš Luebecko, Kielio ir kitų stovyklų. Pirmuosiu pasitiktį atvyko Pabaltijo konsulai iš Londono ir pasiuntinys B.K. Balutis, kuris pasakė nuoširdžių žodžių naujai atvykusiems lietuviams. Atvykusių lietuvių rūpinimui ir informavimui paskirtas Londone gyvenantis p. Petras Bulaitis. Be to jie yra ir darbo ministerijos pareigūnų globoje. Viena lietuvių grupė yra atvežta į Londoną.

J i e j a u č i a s i g e r a i. Išvykus į Angliją darbams, tremtinių rūpestis buvo greičiau painformuoti savo artimuosius apie ten esamas sąlygas. Pirmieji atėję laišškai parodo, kad jų nuotaikos yra geros. Daugelis jų dar nepradėjo dirbti. Jiems buvo paskyta, kad jie turi atsilsėti prieš pradėdant skirstymą - verbaviną darbams. Tokių atostogų jiems esą pažadėta net trys savaitės. Paskui atvyks į vaizios komisijos, kurios tremtinius darbininkus priims anglių pramonei, tvaikiams keramikos darbams, tekstilei, žemės ūkiui ir t.t.. Po didelių nepriteklių Vokietijoje jie dabar vėl valgo sočiai ir maistu ne tik nesiskundžia, bet sako, kad jis labai geras. Gauna pakankamai riebalų ir kitų reikalingų maisto produktų. Vaisiai čia esą pigūs ir lengva jų gauti.. Taip pat ir kai kurie reikmenys, kaip radijo aparatai ir pan. esą pigūs, net atsieina ne sverais, o po keliolika ir ke- liasdešimt šilingų. Keletas jų suspėjo jau išigyti net radijo aparatus. Tačiau esama prekių, kurios net labai brangios. Pvz., gero alaus litras atsieina net iki šilingo. Brangūs ir svaiginamieji gėrimai. Jie, kaip tremtiniai, čia esą užjaučiami, globojami, naudojami visomis Anglijos piliečio teisėmis. Pradėjo dirbti, jie tuoj būsią priimami į profesines sąjungas, kad jų teisės dirbant ir toliau būtų pilnai apsaugotos. Galvojama ir apie greitą išiliejimą į ten esamas lietuvių organizacijų eiles arba net naujų tremtinių organizacijų steigimą. /"Žiburiai" 1947.VI.7./

AIRIJA.

A i r i ų s p a u d a a p i e m i n. Š k i r p a. Dublino dienraštis "Irish Independent" yra išspausdinęs ilgą straipsnį apie šiuo metu Dubline gyvenantį Lietuvos diplomata plk. Kazį Škirpą. Straipsnis pavadinamas "Lietuvos valstybės vyras gyvena Dubline". Po pulk. Škirpos atvaizdu, tilpusiu greta straipsnio, parašyta, kad tai pats žymiausias pabėgėlis Dubline. Straipsnyje smulkiai aprašoma min. Škirpos biografija, jo diplomatinė karjera ir nuotykingas gyvenimas nacių laiku.

Min. Škirpa dabar tvarko savo memuarus, kurie pasirodys "Irish Independent".

L i e t u v i a i s t u d e n t a i I n s b r u c k e . Niekam nėra paslaptis, kokiomis sąlygomis mūsų studentijai Vokietijoje ir Austrijoje prisieina siekti aukštojo išsilavinimo. Jie kenčia ne tik didelius materialinius sunkumus, bet dar daugiau nukenčia moraliai savo kolegų - krašto šeiminkų neapkenčiami, ignoruojami ir ižeidinėjami... Neseniai įvykęs faktas ypatingai sukrėtė Insbrucke studijuojančius lietuvius.

Pagal šiuo metu paskelbtą Austrijos entnacifikacijos įstatymą, visi studentai, priklausę NSDAP, turi būti pašalinti iš universitetų iki 50-jų metų. Daugeli austrių studentų šis potvarkis paliečia, tad buvo daromi įvairiausi žygiai, rašomi raštai, kurių viename austrai, gindami save, ižaliai užpuola jų universitetuose studijuojančius užsieniečius.

"Mes konstatuojame, kad DP studentai - vien Insbrucko universitete priskaitoma jų iki 850 - teikia žymiai daugiau pagrindo susirūpinimui, negu tie jauni piliečiai, kurie buvo kontakte su NSDAP. Yra faktas, kad vadinamieji DP, šalia bendros naštos, kurią jie sudaro mūsų valstybei, daugumoje atvejų turi labai neaiškią politinę praeitį ir nieko neprisideda prie Insbrucko universiteto vardo pakėlimo. Dėl žinomų priežasčių tie užsieniečiai yra išskirti iš visų patikrinimų ir yra net finansiniai ir materialiniai remiami. Teisingumas reikalauja, kad mūsų jaunimas, bent austrių įstaigų, nebūtų griežčiau traktuojamas, negu svetimi mums asmenys."

Šitokių savo austrių kolegų žygiu užsieniečiai studentai pasijuto smarkiai užgauti. Insbrucko universiteto lietuviai studentai į šį raštą atsakė ilgu protesto raštu, išdėstydami, kad: Lietuvoje neegzistavo jokia nacionalsocialistinė partija, lietuvių tauta okupacijos metu vieningai kovojo prieš nacius, pagrindžio veikloje ryškiausiai pasireiškė Lietuvos jaunimas su studentija priekyje ir dėl jaunimo atkaklumo naciai uždarė Lietuvoje visas aukštąsias mokyklas, o dalį profesūros ir studentų išdangino į Vokietijos koncentracijos stovyklas, Lietuvos akademinis jaunimas nuo 1943 m. pradžios neturėjo jokios galimybės studijuoti ir buvo verčiamas dirbti vergų darbus Vokietijoje ir Austrijoje, lietuvių studentai Insbrucke įrodė, kad jie dirba ir universiteto vardo nežemina. Iš 50 lietuvių studentų iki šiol universiteta baigė 16 lietuvių - 3 dirlp. ekononistai, 5 medicinos daktarai, 6 ekon. dakt., 1 teisės ir 1 filosofijos daktaras. "Mes, lietuviai studentai, laisvėje ir demokratijoje išaugę, ilgus metus kovoję prieš nacių terorą ir laisvės žlugdymą, esame tikri demokratinių principų kovotojai ir niekas neturi jokios moralinės teisės mus kaltinti nedemokratiniais nusistatymais." užbaigė savo protesto raštą Insbrucko studentai lietuviai.

Šis protestas buvo pasiųstas Austrių Studentų Atstovybei, rektoriui, prarektoriui, Cent. Austrių Studentų Atstovybei Vienoje, vietinių laikraščių redakcijoms, karo valdžios įstaigoms ir akademikų organizacijoms užsienyje.

Ar šis įvykis neparodo valdžiai, kokiais keliais eina mūsų jaunimas mokslus tremtyje?

FRANCUZIJA.

L i e t u v i ų k r e p š i n i n k a i P r a n c ū z i j o j e . Monaco valstybėlėje per Sekminės buvo suruoštos tarptautinės krepšinio žaidynės, kuriose dalyvavo 4 žymesni Prancūzijos, Šveicarijos ir Monaco vienetai. Į šias žaidynes pavyko išibrauti ir vienai iš Vokietijos lietuvių krepšinio komandai, viso 8 vyrai, kuriose, žaisdami už vieną prancūzų karinį dalinį, išnešė pirmąją vietą.

46

Pirmoji pergalė buvo žaidžiant su prancūzų valstybine komanda, kuriai vadovauja Amerikos lietuvis Ruzgys. Pats Ruzgys lietuvių pergalė buvo labai patenkintas, nes čia jie parodė žaidimo klasę, kokios Rivieros pakrantės dar nebuvo mačiusios.. Lygiai sėkmingai baigėsi ir kiti susitikimai.

Apie šią lietuvių krepšininkų pergalę plačiai rašė dienraštis "Nice - Matin" ir prancūzų sporto laikraščiai.

Lietuvių komandą sudarė: Andriuliai /II ir III/, Bagdonas, Duliūnas, Varkela ir kit.

BELGIJA.

DP angliakasiai rašo iš Belgijos. Pirmieji jų išpūdžiai yra geri. Jie žmoniškai traktuojami pačių belgų, jiems parūpinamos patalpos. Gyvenimas Belgijoje dabar jau prilgsta normalių sąlygų gyvenimui. Visko yra, viskas prieinama, tik reikia turėti pinigų, o pinigų, deja, dabar nuvažiavusieji tegali uždirbti anglies kasyklose, kur darbas yra sunkus ir surištas su pavojumi gyvybei. Metus laiko /tokiam laikui yra sudarytos sutartys/ jie yra priversti išdirbti kasyklose ir negali pasieškoti lengvesnių pragyvenimui užsidirbti būdų. Tą jie žino ir tiki, kad laikas prabėgs, o tuomet jau, kaip laisvi laisvo krašto žmonės, įsijungs į normalų jo gyvenimą.

Šiaip jau gyvenimas neivairus ir nuobodus. Ryšių su išoriniu pasauliu neturi. Neturi taip pat lietuviškos spaudos ir prašo tautiečių šiuo atveju jiems padėti.

Tačiau kiekvienu požiūriu nė vienas jų dar nesigaili apleidęs stovyklas Vokietijoje.

DANIJA.

Sunki Danijos lietuvių būklė. Nors Švedija ir Danija yra kaimyninės ir broliškos tautos, tačiau lietuviams, gyvenantiems abiejuose kraštuose, labai nevienodai sekasi. Danų ištaiigų ir Danų Raud. Kryžiaus nusistatymas pabėgėlių atžvilgiu yra labai pastariejiems neigiamas.

Danije randasi apie 1.000 lietuvių tremtinių. Didžioji jų dalis gyvena Danų Raudonojo Kryžiaus įrengtose stovyklose, kur jiems yra taikomas policiškas režimas. Pačios stovyklų patalpos labai prastos, žiemą joms visoms trūksta kuro ir net vandens. Maistas taip pat nekalba apie Danijos - žemės ūkio krašto - maisto produktais turtingumą.

Danų Raud. Kryžiaus 1946 metais išleistas potvarkis leido pabėgėliams susirasti darbo danų imonėse ir ūkiuose. Tokiu būdu kai kurie galėjo būti aprūpinti darbu ir keletas gavo jį net pagal savo specialybę, tačiau ir tokiu atveju už stovyklos ribų apsigyventi galimybių beveik nėra. O tos stovyklos ir yra labiausiai pažymėtinos. Jose gyvenantieji pabėgėliai už kiekvieną, kad ir mažiausią nusikaltimą Raud. Kryžiaus potvarkiams yra grąšinami kalėjimu, namų areštu, maisto, rūkalų atėmimu ir kitomis bausmėmis. Šias bausmes vykdo ir praktiškai. Ne kuriose stovyklose yra įvesta tokia tvarka, kuri visiškai primena koncentracijos stovyklas arba auklėjamųjų ištaiigų internatus, bet ne suaugusių ir savarankiškam gyvenimui subrendusių piliečių gyvenamus būstus. Yra pav., nustatyta, kad stovyklos gyventojai negali anksčiau septintos val. keltis ir vėliau 23-čios val. gulti. Vakaraus Danų Raud. Kr. tarnautojas tikrina stovyklą ir šiai drausmei nusikaltusieji vėliau būna baudžiami sakytonis bausmėmis.

Panašūs malonumai pasitinka darbo ieškančius. Savo iniciatyva negalėdami jo susirasti, kreipiasi į darbo ištaiigas, kurios mielai pasiunčia

danų dvarininkams, kuriems nieko geresnio nereikia, kaip gauti pigius, negalinčius statyti jokių reikalavimų ir negalinčius protestuoti kad ir dėl kažkokio su jais elgesio, vergus. Iš tikro pasiskųsti jie niekur negali, negali taip pat keisti darbo vietos, nes būna policijos iš naujos darbovietės paimami ir nuvežami kalėjiman už nusižengimą Danų Raud. Kryžiaus po-tvarkiams.

Danai gali sau viską leisti, bet jie neturi pamiršti, kad jie taip pat yra viena iš mažųjų Europos tautų, tik turi laimės gyventi vakaruose.

INDOKINIJA.

L i e t u v i a i s v e t i m š a l i ų l e g i o n e . Jau pereitame numeryje minėjome mūsų tautiečius, patekusius su Prancūzų Svetimšalių Legijonu Indokinijon. Šiuo metu yra gauta smulkesnių žinių apie juos. Lietuvių legijonierių skaičių yra sunku nustatyti dėl didelio jų išsklaidymo po visas Indokinijos miestų ir džiunglių igulas. Manoma, kad apytikriai gali jų ten būti 250-300. Turintieji laimės gyventi miestų igulose yra patekę į geresnes ir ne taip pavojingas gyvenimo sąlygas. Gyvenantieji džiunglėse yra nuolatiniame karo stovyje, visiškai nutolę nuo civilizacijos. Yra žmonių, kurie pusantrų metų nematė jokio civilio, negirdėjo jokio muzikos tono, nebuvo kine ir iš viso neturėjo nieko bendro su civilizuotu pasauliu.

Labiausiai lietuviams nepakeliamas yra nepaprastai šiltas ir drauge drėgnas Indokinijos klimatas. Vid. metų temp. +36-42 C. Lietuviai į Sv. leg-ną pateko daugiausiai iš karo belaisvės, bet yra ir buv. civilių savanorių, kurie užsiverbavo iš Italijos, Belgijos ir kit.

Žuvimų skaičius yra gana didelis. Skaitoma, kad per metus 8.000 legijonierių žuvo dėl Prancūzijos kolonijų. Lietuviai tarp savęs tempraus ryšio nepalaiko dėl didelio jų išsklaidymo. Taip pat turi nenką ryši su pasaulio lietuviais. Svetimšalių Legijone Indokinijoje yra daug vokiečių. Jų yra taip daug, kad net bendroji legijonierių kalba yra vokiečių.

AMERIKA.

D i d e l i s l a i m ė j i m a s . Savaitraštis "Amerika" praneša, kad Pennsylvanijos universitete Philadelphijoje yra įsteigtas slavų ir Pabaltijo studijų departamentas, kuriame bus specialus lietuvių kalbos ir literatūros skyrius. Departamento vedėju pakviesta prof. Alfred Senn, lietuvių draugas, gerai pažįstas mūsų kalbą, 1922-30 metų dėstęs Lietuvos universitete.. Greta prof. Senn šiame departamente dėstys prof. dr. Antanas Salys ir prof. Vincas Krėvė-Mickevičius. Mokslas pradėtas rugsėjo mėnesį.

T r e m t i n i a i o r g a n i z u o j a s i . J.A. Valstybes pasiekia vis daugiau tremtinių. Bendri išgyvenimai juos riša ir čia ir verčia burtis į organizacijas. Š.m. gegužės mėn. Čikagoje įvyko lietuvių tremtinių /DP/ susirinkimas, kuriame dalyvavo virš 30 asmenų, tačiau tai nebuvo ten apsigyvenusių dauguma. Susirinkimo iniciatoriai - Br. Budginas, Savaitis ir Baltis. Buvo tariamasi dėl DP prisidėjimo prie organizuojamo BALFo organizuojamo vajeaus. Taip pat kalbėtasi atvukusiųjų organizavimo reikalu.

Susirinkusieji nutarė susiburti į vieną vienetą su Lietuvos konsulo p. Daudzvardžio pritarimu. Balsuojant buvo išrinkta laikina valdyba istatų projektui sudaryti. Į ją įeina: Br. Budginas, proviz. Norkus, minist. P. Dailidė, Jur. Savaitis ir Kr. Grinienė.

Š V E D I J A

P e t r a s K r e g ž d é

"Pragiedrulių" redakciją pavėluotai pasiekė liūdna žinia, kad š.m. balandžio 23 d. vos tik nuvykęs į Jungtines Amerikos Valtybes mirė lietuviams gerai žinomas visuomenės veikėjas Petras Kregždė.

Velionis gimė 1894 m. sausio 1 d. Lyglaukių kaime, Biržų valsč. Lietuvoje daugiausia dirbo bankų srityje, buvo vienas iš Žemės Banko direktorių. Ėjo taip pat ir kitas atsakingas tiek valstybines, tiek visuomenines pareigas. Bolševikams artėjant į Lietuvą, velionis kartu su savo šeima pabėgo į Švediją, kur išgyveno iki š.m. kovo mėn., kada su savo šeima išvyko į Ameriką.

A n t a n a s M i š k i n i s

Š.m. birželio 24 d. visai netikėtai, po trumpos ligos, su šiuo pasauliu atsiskyrė Antanas Miškinis.

Velionis gimė 1899 m. sausio 20 d. Petrapily. Mokėsi ten pat Šv. Kotrynos katalikų gimnazijoje, o vėliau apie porą metų studijavo Petrapilio Technologijos Institute. Dar gimnazijoje bebūdamas pasireiškė susipratusiu lietuviu, nekartą klasėje viešai išstodamas prieš rusinimo bei lenkinimo mėginimus. Bestudijuojant sovietų valdžios buvo apkaltintas "priešvalstybinio" veikimu, suimtas ir jau buvo tremiamas. Tačiau laimingu būdu pasisekė pasprukti ir tokiu būdu išsislapstė, kol pagaliau, pergyvendamas visą eilę sunkumų, kartu su tėvais 1923 m. pasiekė Lietuvą. Grįžęs į Lietuvą pradėjo dirbti Finansų Ministerijoje, kur ėjo atsakingas pareigas iki 1944 m., kada teko palikti savo brangią tėvynę ir pabėgti į Švediją. Velionis paliko Švedijoje liūdinčią žmoną ir seserį Vokietijoje. Palaidotas š.m. birželio 28 d. Stokholmo katalikų kapinėse gausiam lietuvių būriui dalyvaujant.

PETRUI KREGŽDEI
mirus,

velionies šeimai Amerikoje ir Švedijoje likusiam
broliui Jokūbui gilią užuojautą reiškia

Lietuvių Draugijos Švedijoje
Centro Valdyba
ir

"Pragiedrulių" Redakcija

ANTANUI MIŠKINIUI

mirus,

gilaus liūdesio valandoje velionies žmoani Elenai
ir seseriai Vokietijoje nuoširdžią užuojautą reiškia

Hallstahammar ir Vāsterās
lietuviai

ELENAI MIŠKINIENEI

gilaus liūdesio valandoje, jos vyrui Antanui Miš-
kiniui mirus, giliai ir nuoširdžiai užjaučia

Lietuvių Draugijos Švedijoje
Centro Valdyba
ir
"Pragiedrulių" Redakcija

Birželio 20 d. į Jungtines Amerikos Valstybes išvyko "Pragiedrulių" redakcinės kolegijos sekretorius med.dr. Pranas Bagdanavičius su žmona. Doktorui Bagdanavičius išvykus, kolegija neteko energingo ir plataus akiračio talkininko. Redakcinė kolegija linki savo nuoširdžiam bendradarbiui pasisekimo ir gražių darbo rezultatų naujame kontinente ir naujose pareigose.

Birželio 8 d. Stockholme Šv. Eugenijos bažnyčioje (Tėvų Jezuitų) susituokė žinomas lietuvis sportininkas ir buvęs Lietuvos šachmatų meistris Povilas Vaitonis su panele Magdalena Martinkute. Vestuvių aktą atliko Švedijos lietuvių dvasios vadas kun. Juozas Tadauskas.

Lietuvių Draugijos Švedijoje Stockholmo skyriaus valdyba praneša, kad iš skyriaus valdybos išstojusių p.A. Rozenblatienės ir E. Varnauskos į vakdyba sutiko įeiti valdybos nariai kandidatai: p.M. Kuprėnienė - sekretore ir p. Ign. Dapšys - išdininku. Įvairiais reikalais kreiptis: M. Kuprėnienė, Hantverkaregatan 59, II (c/o Berglund) Stockholm arba Ignas Dapšys, Flemingatan 12, II (c/o Jonsson), Stockholm

I V A I R I O S Ž I N I O S

V e n g r i j o j e "likvidavus" vadovaujančius opozicijos žmones, krašto sovietizavimas eina sparčiu žingsniu. Ruošiamasi naujiems seimo rinkimams. Pagal naujai paruoštą seimo rinkimų įstatymą netenka balsavimo teisės visi "nusikaltę prieš demokratiją" ir "sabotavę trijų metų planą".

JAV ir Anglijos reikalavimai sudaryti bendrą komisiją ištirti Vengrijos įvykiams, Sovietų buvo atmesti.

B u l g a r i j o j e opozicija taip pat visiškai "likviduota", suėmus parlamento opozicijos vadą Petkov ir pašalinus iš parlamento 23 opozicijos atstovus, kurie apkaltinti bendradarbiavimu su juo.

J T O B a l k a n ū K o m i s i j a Jugoslavija, Bulgarija ir Albanija atsisakė įsileisti.

L e n k i j o s pietryčių srityse, Lenkijos vyriausybės pranešimu, įvestas visiškai civilių gyventojų suvaržymas, nes ten lenkų saugumo policija, sustiprinta kariuomenės būriais, vykdo operacijas prieš ukrainiečių nacionalistus. Ukrainiečiai šiuo metu dar tebesilaiko savo pozicijose, tačiau lenkų įstaigos mano, kad jos greit galėsiančios lenkų atsparumą palaužti.

K i n i j o j e kovos prieškomunistus tebevyksta. Birželio pradžioje Išorinės Mongolijos kariniai daliniai, remiami aviacijos/pažymėtos sovietiniais ženklais/puolė Sinkjango provinciją. Mandžūrijoje vyriausybės daliniams užimant Szepingkai geležkelio mazgą, buvo 30000 kinų komunistų. Kinų vyriausybė paskelbė visuotinę mobilizaciją kovai prieš komunistus.

P r a n c ū z i j o s vyriausybė vėl atsistojo prieš didelius sunkumus. Iš vienos pusės krašte nesibaigia komunistų organizuojami streikai, iš antros ir kraštutiniai dešinieji neužsileidžia. Paskutinėmis dijonais policija atidengė dešiniųjų sąmokslą perversmu krašte paimti valdžią. Sąmokslė dalyvavę ir keletas aukštų karininkų.

T r i j ū K o n f e r e c i j a Paryžiuje, turėjusi tikslą sujungti Europą savitarpinei ekonominei pagalbai ir priimti Marshall'io ekonominės pagalbos pasiūlymą, pasibaigė greit ir su lauktais rezultatais: M o l o t o v u i a t m o t u s M a r s h a l l i o p l a n a, E u r o p a t a p o p a d a l a n t a i R y t ū i r V a k a r ū E u r o p a s. Bevinas ir Bidaultas pasirūžę skubiai organizuoti Vakarų Europą ekonominiam atsistatymui.

PRAGIEDRULIAI

Leidžia: Lietuvių Draugija Švedijoje
Redaguoja: Redakcinė Kolegija

Redakcijos adresas:
J. Lingis, Hälsingegat. 20, 5tr.
Stockholm

ALp(LKA)3333
1947, Nr.6(9)

LIETUVIŲ DRAUGIJA ŠVEDIJOJE

92,364,333